

Det skatterettslige realisasjonsbegrepet - vilkår og virkninger

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 637
Leveringsfrist: 26.4.2010

Til sammen 17924 ord

23.04.2010

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Hva	1
1.2	Hvorfor	1
1.3	Hvordan	2
1.4	Avgrensninger	2
2	REALISASJON – EN INNFØRING	3
2.1	Det rettslige utgangspunktet	3
2.2	Innvinning	4
2.2.1	Innledning	4
2.2.2	Innvinningskriterier	4
2.2.3	”Innvinning” av tap	5
2.2.4	Kumulative vilkår	5
2.2.5	Innvinningsbegrepets betydning	6
2.3	Innvinning vs. periodisering	7
2.3.1	Utgangspunkt	7
2.3.2	Hvorfor skille?	7
2.3.3	Praktiske problemstillinger	8
2.4	Gevinst og tap	9
2.4.1	Symmetriprinsippet	9
2.4.2	Gevinst	9
2.4.3	Tap	11
2.5	Vederlagsbegrepet	11
2.6	Realisasjonsbegrepet i § 9-2 (1)	13
		I

2.7	Endringene av realisasjonsbegrepet	14
2.7.1	Innledning	14
2.7.2	Innføringen av realisasjonsbegrepet	14
2.7.3	Annet enn realisasjon som kriterium for beskatning?	15
2.8	Den videre fremstillingen - realisasjonsbegrepets vilkår og virkninger.	16
3	REALISASJONSBEGREPETS VILKÅR	17
3.1	Innledning	17
3.2	Inngåelse av avtale	17
3.2.1	Ordinært salg	17
3.2.2	Forhandlingssituasjoner	17
3.3	Endring av avtalen	18
3.4	Fisjon og fusjon	21
3.5	Omdannelse av selskaper	26
3.5.1	Innledning	26
3.5.2	Omdannelse innenfor en selskapsform	26
3.5.3	Omdannelse til en annen selskapsform	27
3.6	Transaksjoner sett i sammenheng	31
3.6.1	Salg til nærstående	32
3.6.2	Skattesalg	35
3.7	Gavesalg	39
3.8	Irregulære avtaleprosesser	41
3.8.1	Heving	41
3.8.2	Ugyldighet	42
4	REALISASJONSBEGREPETS VIRKNINGER	44
4.1	Innledning	44

4.2	Subjektsskifte	45
4.2.1	Skifte av bo	45
4.2.2	Formuesbeskatning	47
4.2.3	Konsernbidrag	50
4.3	Fristoppfyllelse	51
4.3.1	Aksjesalg	51
4.3.2	Salg av egen bolig	53
4.3.3	Porteføljeinvesteringer utenfor EØS	55
4.4	Ny skattehemmel	56
4.4.1	Skattereformen av 1992	56
4.4.2	Skattelovens § 2-38 - fritaksmetoden	57
4.4.3	Tilleggsvederlag	66
5	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	67
6	LITTERATURLISTE	A
7	DOMSREGISTER	B
8	LOV- OG FORARBEIDSREGISTER	C
9	ØVRIG KILDER	D

1 Innledning

1.1 Hva

I denne oppgaven skal realisasjonsbegrepet utdypes. Realisasjon er et nødvendig, men ikke nødvendigvis tilstrekkelig vilkår for å kunne ilegge en skattyter gevinstskatt eller innrømme tapsfradrag.¹ Definisjonen på realisasjon er lovfestet i skattelovens § 9-2 (1).² Begrepet skal her gjøres rede for generelt, samt illustreres gjennom praktiske eksempler. På den måten vil oppgaven gi en oversikt over begrepets innhold, dets virkeområde og hvilke praktiske problemstillinger det aktualiserer.

Oppgavens problemstilling lyder:

”Det skatterettslige realisasjonsbegrepet – vilkår og virkninger”

En kort presisering: problemstillingen omfatter kun skattelovens § 9-2 (1) bokstav a, herunder overføring av eiendomsrett mot vederlag ved salg eller gavesalg.

1.2 Hvorfor

Valget av problemstilling har sin bakgrunn i Rt. 2009 s. 1208 (Hurtigruten-dommen). Dommen tok opp tråden fra tidligere rettspraksis vedrørende realisasjon og aktualiserte begrepet på nytt. En helhetlig oversikt over begrepets innhold og plassering i gjeldende rett er derfor interessant. Ettersom salg og gavesalg utgjør en stor del av realisasjonsbegrepets virkeområde vil oppgaven fokusere på nettopp dette.

¹ Skattelovens § 5-1(2) 1.pkt

² I det følgende vil henvisning til skatteloven legges til grunn der intet lovnavn fremgår.

Realisasjonsbegrepet er relevant av ulike årsaker. Realisasjon er som nevnt et vilkår for å kunne ilegge gevinstskatt og innrømme tapsfradrag. Tidspunktet for realisasjon fungerer som skjæringstidspunkt for når en inntekt går fra å være potensiell (ikke-skattbar) til å bli aktuell (skattbar).³ Dette tidspunktet kan ha betydning i to relasjoner. For det første er det skattereglene på realisasjonstidspunktet som avgjør skatteplikten. For det andre er realisasjonstidspunktet avgjørende for hvilket skattesubjekt inntekt skal tilordnes.

1.3 Hvordan

Metodisk er oppgaven en redegjørelse av gjeldende rett. Der hvor rettstilstanden er uklar er det drøftet hvilke resultater som rettskildemessig lar seg forsvare. Fremstillingen dekker de mest relevante spørsmålene som avledes fra problemstillingen.

Oppgaven er delt i fire kapitler. Det første kapitlet består av en innføring i problemstillingen. Kapittel 2 tar for seg det rettslige utgangspunktet for realisasjon. Dette er nødvendig for å kunne belyse realisasjonsbegrepet tilstrekkelig, samtidig som begrepet dermed settes i kontekst. Kapittel 3 omhandler hva som skal til for at realisasjon finner sted (realisasjonsbegrepets *vilkår*), og kapittel 4 behandler realisasjonsbegrepets *virksomheter*.

I oppgaven vil begrepet "*realisasjon*" gjennomgående anvendes, også ved behandlingen av rettskilder som skriver seg fra tiden før begrepet ble innført. Kun der det er avgjørende for sammenhengen vil "*avhendelse*" bli brukt.⁴

Kursivuthevelse satt i anførselstegn er sitatgjengivelse, mens de øvrige kursivuthevelsene er faktumgjengivelse (i egne avsnitt) eller viktige ord/uttrykk (i teksten).

1.4 Avgrensninger

Oppgavens problemstilling må avgrensnes. Avgrensningene vil bli påpekt løpende i fremstillingen. I tillegg avgrensnes det i hovedsak mot periodiseringsreglene⁵, men disse vil

³ Det samme er tilfellet for pådragelse av tap, se Zimmer (2005) s.245 og Hauge (2001) s.24

⁴ "*Avhendelse*" er forløperen til realisasjonsbegrepet. Realisasjonsbegrepet ble innført ved skattereformen i 1992, se oppgavens punkt 2.7.2

⁵ Betegnelsen *tidfesting* kan brukes i stedet for periodisering. Denne oppgaven anvender konsekvent periodiseringsbegrepet for å unngå enhver form for sammenblanding av realisasjon og periodisering.

likevel til en viss grad bli behandlet der de har relevans for forståelsen av realisasjonsbegrepet. Videre avgrenses fremstillingen mot forhold realisasjonsbegrepet *ikke* omfatter jfr. § 9-2 (3).

2 Realisasjon – en innføring

I denne delen av oppgaven vil det bli gitt en generell innføring i realisasjonsbegrepet. Innføringen er nødvendig for drøftelsene i kapittel 3 og 4. Dessuten er den med på å sette realisasjonsbegrepet i kontekst.

2.1 Det rettslige utgangspunktet

Skatteretten består av ulike områder; formuesskatt, eiendomsskatt, inntektsskatt m.m. I denne oppgaven er det en del av inntektsbeskatningen som skal vurderes. Inntektsskatten kan hovedsakelig deles opp i tre deler; arbeidsinntekt, virksomhetsinntekt og kapitalinntekt⁶. Dette fremgår av hovedhjemmelen for inntektsbeskatning i § 5-1 (1):

”Som skattepliktig inntekt anses enhver fordel vunnet ved arbeid, kapital eller virksomhet ...”

Her er det kapitalinntekten som skal behandles, herunder reglene om gevinst /tap ved realisasjon gjennom salg/gavesalg av formuesobjekter.

Realisasjon er kun ett av flere vilkår for beskatning av gevinster og for fradrag for tap. Hjemmelen for beskatning av gevinst finnes i § 5-1(2) 1.pkt., mens hjemmelen for tapsfradrag finnes i § 6-2 (1). Både i §§ 5-1(2) 1.pkt. og 6-2 (1) er realisasjon ett av flere kumulative vilkår. I § 9-2 (1) er realisasjon definert. § 9-2 (1) er derfor ikke en selvstendig hjemmel for beskatning, men kun en utfylling av hjemmelsbestemmelsene i §§ 5- 1 (2) 1.pkt. og 6-2 (1).

⁶ Zimmer (2005) s.120

2.2 Innvinning

2.2.1 Innledning

Realisasjon er kun én av flere ulike former for innvinning. Andre begivenheter som medfører innvinning er for eksempel uttak og stiftelse av ikke-varige rettigheter.⁷

Innvinning er et skatterettslig begrep som ikke finnes i skatteloven. Begrepet er utviklet av Aarbakke, og har senere blitt allment akseptert.⁸ Kort definert angir innvinning skjæringstidspunktet mellom potensiell og aktuell inntekt.⁹ Innvinningsbegrepet kan knyttes opp mot ordlyden i § 5-1 (1) som angir at inntekten må være ”vunnet”.¹⁰ Her skal innvinning omtales nærmere for å gi en bedre oversikt over begrepet, samt belyse tilknytningen til realisasjonsbegrepet.

2.2.2 Innvinningskriterier

Innvinningsbegrepet skriver seg som nevnt fra det generelle kravet i skatteloven til at skattbar inntekt må være aktualisert. For at en inntekt skal gå fra å være potensiell til å bli aktuell må *innvinningskriteriene* være oppfylt. Denne terminologien er utviklet av Aarbakke og videreført i annen juridisk litteratur.¹¹ Innvinningskriteriene følger av en tolkning av den aktuelle beskatningshjemmelen, for eksempel § 5-1(2)1.pkt. om realisasjon og § 5-2 om uttak. I følge Aarbakke kan innvinning finne sted på tre ulike måter:

*”1) Ved erverv av fordelten fra andre, 2) ved en eller annen begivenhet innen skattyters økonomi som ikke berører andre skattytere, eller 3) ved at avståelse av fordel til andre.”*¹²

Avståelse av fordel til andre, herunder opphør av eierposisjon, innebærer realisasjon jfr. § 9-2.¹³ Det følger dessuten av Ot.prp. Nr.86 (1997-1998) at realisasjon er det sentrale innvinningskriterium for gevinster¹⁴:

⁷ Zimmer (2005) s.245

⁸ Hauge (2001) s.24 jfr. Aarbakke (1990) s.11 flg.

⁹ Hauge (2001) s.24

¹⁰ Realisasjon vil derfor være en presisering av ordlyden ”vunnet” (innvinning) for kapitalinntekt se bl.a. Rt.2009 s.1208

¹¹ Aarbakke (1990) s.12 jfr. bl.a. Zimmer (2005) s.114

¹² Aarbakke (1990) s.12

¹³ Aarbakke (1990) s. 17 jfr. s.67

¹⁴ Ot.prp. Nr.86 (1997-1998) s.68

”Realisasjon brukes i vurderingen av om innvinning har funnet sted som en betegnelse på den begivenhet som utløser skatteplikt, dvs. den begivenhet som bringer en posisjon over fra å være en ikke skattepliktig inntektsmulighet til å bli en endelig opptjent skattepliktig fordel.”

Det er denne delen av innvinningsbegrepet som omfattes av oppgaveproblemstillingen.

2.2.3 ”Innvinning” av tap

Kapitalinntekter omhandler ikke bare gevinster, men også tap.¹⁵ For tap er det i stedet for innvinning ett krav om at tapet må være *pådratt*.¹⁶ Pådragningsvilkåret fremgår (som innvinningsvilkåret) ikke direkte av lovteksten, men kan knyttes til det generelle kravet om at tapet må anses å være en fradragsberettiget oppofrelse.¹⁷ Kriteriene for å pådra ett tap vil være de samme som for innvinning, ettersom et tap kun er et nettoresultat av en handling på samme måte som en gevinst.

2.2.4 Kumulative vilkår

Innvinning er ett av i alt tre kumulative vilkår for at beskatning av gevinst/fradrag for tap skal kunne finne sted:

- for det første må det foreligge gevinst/tap,
- for det andre må gevinsten være innvunnet/tapet pådratt
- og for det tredje må gevinsten/tapet være periodisert.

Kun når alle disse vilkårene er oppfylt kan beskatning/fradrag finne sted. Dette følger av en tolkning av beskatningshjemmelen i §§ 5-1(2)1.pkt. og 6-2 (1), samt hjemmelen for periodisering av gevinster og tap § 14-2(1)2.pkt.¹⁸

¹⁵ Der hvor inntekten er lavere enn den tidligere anskaffelseskostnaden.

¹⁶ Zimmer (2005) s.245

¹⁷ Ot.prp. nr.86 (1997-1998) s.68

¹⁸ Hvilken bestemmelse som regulerer periodisering av tap er omstridt. Det finnes ikke en klar periodiseringsbestemmelse for tap i skatteloven. Zimmer legger til grunn § 14-2(1)2.pkt. (Zimmer (2005) s.309), mens Hauge mener at § 14-2(2) egner seg best (Hauge (2001) s.165).

2.2.5 Innvinningsbegrepets betydning

Innvinning er avgjørende for flere forhold. For det første er innvinning skjæringstidspunktet mellom potensiell og aktuell inntekt.¹⁹ Som eksempel kan man trekke frem salg av bolig. Et bud (her et tilbud *uten* aksept) på en bolig er normalt kun en potensiell inntekt for selger. Inntekten blir ikke aktuell for selger før han overdrar eiendomsretten til kjøper, noe som oftest finner sted på et senere tidspunkt.²⁰

For det andre er innvinningstidspunktet avgjørende for tilordningen av skatteleggingen. Innvinningen blir skjæringstidspunktet for avgjørelsen av hvem som skal beskattes for den relevante inntekten.²¹ Et eksempel: skattyter overdrar et formuesobjekt, innvinner skattbar gevinst på overdragelsen og overfører så kravet på vederlaget til sine barn. Hvem skal skattlegges for gevinsten, skattyter eller barna? Svaret er skattyter ettersom det var han gevinsten tilfalt på innvinningstidspunktet.²²

For det tredje er innvinningstidspunktet avgjørende for om inntekten overhodet er skattbar. Foreligger det ikke hjemmel for beskatning på innvinningstidspunktet er hovedregelen at skattlegging ikke kan finne sted²³. Denne problemstillingen gjorde seg gjeldende ved innføringen av fritaksmetoden²⁴ hvor mange skattytere anførte at innvinningen av gevinst hadde funnet sted *etter* 24. mars 2006 og at tap var pådratt *før*.²⁵

Videre er innvinningstidspunktet aktuelt for skattytere som flytter inn eller ut av Norge og ved fastsettelsen av nystiftede selvstendige selskapers inntekt.²⁶ Jeg vil ikke gå nærmere inn på disse to problemstillingene i oppgaven.

¹⁹ Hauge (2001) s.24

²⁰ Aktualisering av inntekten/innvinning kan finne sted ved overdragelse av eiendomsretten, eller allerede ved avtaleslutning jfr. Rt. 1995 s.872, se oppgavens punkt 4.3.1

²¹ Hauge (2001) s.25

²² Sml. Rt. 1956 s.1070

²³ Aarbakke (1990) s.11

²⁴ Ot.prp. nr.1 (2004-2005) s.52 flg.

²⁵ Ettersom dette ville medføre skattefritak for gevinster og fradrag for tap.

²⁶ Aarbakke (1990) s.11

2.3 Innvinning vs. periodisering

2.3.1 Utgangspunkt

I dette avsnittet skal forskjellen mellom innvinning og periodisering utdypes nærmere. Dette er to begreper som lett blandes sammen på grunn av den lignende begrepsbruken; realisasjon (som innvinning) og realisasjonsprinsippet (hovedregelen om periodisering).²⁷ Innvinning er skjæringstidspunktet mellom potensiell og aktuell inntekt, mens periodisering er tidspunktet for når en innvunnet inntekt skal skattlegges. Dermed er både innvinning og periodisering kumulative vilkår for beskatning, men de er to *forskjellige* vilkår. At tidspunktene for innvinning og periodisering noen ganger er sammenfallende gjør det hele mer innviklet.²⁸

2.3.2 Hvorfor skille?

Så hvorfor skiller man mellom innvinning og periodisering?

Årsaken til at begrepene holdes fra hverandre er velbegrunnet. Det er ikke alltid hensynene bak bestemmelsene er sammenfallende og tilsier at tidspunktet for innvunnet inntekt bør være det samme som tidspunktet for beskatning.²⁹ Et praktisk eksempel kan belyse forholdet. Agder lagmannsretts dom av 26. november 2008 (Agder Energi)³⁰ omhandler et tilfelle der en aksjesalgsavtale ble inngått i 2002, og aksjene ble overført samme år. Retten kom frem til at hele selgers gevinst ble innvunnet i 2002, selv om et tilleggsvederlag først ble utbetalt i 2004. Vilkårene for innvinning var oppfylt allerede i 2002, men periodiseringen av tilleggsvederlaget fant likevel først sted i 2004, jfr. periodiseringsreglen i § 14-2 (1) 2.pkt. Her fremgår det at beskatningen først finner sted "*når skattyteren får en ubetinget rett til ytelsen*". I denne saken oppstod ingen ubetinget "*rett til ytelsen*" før det var klart at tilleggsvederlaget faktisk skulle utbetales. Dermed gikk det to år mellom innvinningen og periodiseringen i dette tilfellet. I 2002 hadde ikke selger mottatt tilleggsvederlaget, og dermed ville det vært uheldig om han skulle blitt beskattet allerede

²⁷ Hauge (2001) s.25

²⁸ Hauge (2001) s.25

²⁹ ibid. s. 24

³⁰ LA 2008-94544

da. Likviditetshensyn taler derfor imot at tidspunktene for innvinning og periodisering skal være sammenfallende i slike tilfeller.

2.3.3 Praktiske problemstillinger

Noen ganger *er* tidspunktet for innvinning og periodisering sammenfallende. Dette vil normalt inntreffe der inntekten periodiseres etter realisasjonsprinsippet jfr. § 14-2(1)2.pkt. Etter § 14-2(1)2.pkt. periodiseres inntekten når skattyter får en *”ubetinget rett på ytelsen”*. Det er kun der denne ubetingede retten oppstår på samme tidspunkt som innvinningen at sammenfallet finner sted. Ved et kontantsalg er nettopp dette tilfellet ettersom både overdragelse av eiendomsretten (innvinning) til kjøper og den ubetingede rett på ytelsen/vederlaget for selger (periodisering) vil være oppfylt på ett og samme tidspunkt (allerede ved bindende avtale).

Ofte er innvinning og periodisering *ikke* sammenfallende. Et eksempel på dette er arbeidsinntekt hvor periodiseringen skjer etter kontantprinsippet jfr. § 14-3 (1). Et annet eksempel er salg av bolig hvor innvinningen normalt skjer allerede på avtaletidspunktet³¹, mens periodiseringen først skjer når skattyteren får en ubetinget rett til vederlaget jfr. § 14-2(1)2.pkt. Ubetinget rett i gjensidig bebyrdende forhold oppstår først når skattyteren har ytet sin del av avtalen. Det vil si normalt ved overdragelse av boligen.³² Dette skjer oftest på et senere tidspunkt enn avtaleinngåelsen.

Et eksempel på en sammenblanding av innvinning og periodisering finnes i en artikkel i Finansavisen lørdag 2. januar 2010, hvor artikkelforfatteren uttaler seg om Hurtigruten-dommen:

”Spørsmålet om når aksjegevinsten kom til beskatning kom dermed på spissen. Aksjene vil etter gjeldende rett være realisert når segler har fått en «ubetinget rett» til vederlaget”.

³¹ Herunder innvinning som realisasjon, se oppgavens punkt 4.3.2

³² Zimmer (2005) s.305

Det er i og for seg korrekt at aksjene allerede *var* realisert da selger fikk en ubetinget rett til vederlaget, men det avgjørende forholdet i dommen var *når* selve realisasjon fant sted. Det er her artikkelforfatteren blander innvinning (som realisasjon) og periodisering: ”*ubetinget rett*” følger av skattelovens hovedregel om periodisering jfr. § 14-2(1)2.pkt og ikke av reglene om realisasjon jfr. § 9-2 (1)

2.4 Gevinst og tap

Gevinst og tap er nettoresultater av kapitalinntekt og reguleres nærmere etter symmetriprinsippet.

2.4.1 Symmetriprinsippet

Symmetriprinsippet er et skatterettslig prinsipp som har sin bakgrunn i det lovgiverpolitiske målet om at inntekter og kostnader av samme art bør behandles likt.³³ Dette målet er ikke gjort gjeldende i hele skatteretten, men kommer til uttrykk for gevinster og tap i § 9-4. Symmetriprinsippet er kort fortalt en regel om at tap er fradragsberettiget i den utstrekning gevinster er skattepliktige.³⁴

2.4.2 Gevinst

Det finnes ingen generell definisjon i skatteloven for begrepet gevinst.³⁵ En tilnærmet definisjon fremgår av § 10-32 som omhandler gevinst og tap ved salg av aksjer:

”Gevinst (...) settes til vederlaget ved realisasjonen, fratrullet aksjens inngangsverdi”.

Hva som ligger i begrepet inngangsverdi forklares ikke nærmere, og heller ikke hva som er å anse som vederlag.³⁶ Vederlagsbegrepet vil bli nærmere utdypet i oppgavens punkt 2.5, men det kan allerede her trekkes frem at vederlaget tilsvarer den samlede verdien av *alle* de økonomiske ytelsene selger mottar fra kjøper for formuesobjektet.³⁷ Inngangsverdien kan

³³ Zimmer (2005) s.33

³⁴ ibid. s.228

³⁵ Skattelovekommentaren 2003/04 s.630

³⁶ Ofte omtalt som utgangsverdien, se Zimmer 2005 s.269

³⁷ Zimmer (2005) s.269

forklares som *kostpris*, det vil si hva selger opprinnelig betalte for det formuesobjektet han nå skal selge (tillagt eventuelle påkostninger i selgers eiertid).³⁸ Kostprisen har i alminnelighet den samme betydningen som inngangsverdien.³⁹ Hos Aarbakke er gevinst forklart som differansen mellom objektets inngangsverdi og objektets utgangsverdi (som er det samme som vederlaget).⁴⁰

Fra den alminnelige regelen om kostpris finnes det flere unntak med hver sin begrunnelse. Ett unntak er vederlagsfrie overdragelser. Her foreligger det ingen kostpris hos mottaker ettersom formuesobjektet ble mottatt vederlagsfritt. Dette er typisk ved gave og arv. Hvordan skal da gevinst/tap kunne beregnes når mottakeren for eksempel ønsker å selge formuesobjektet? For vederlagsfrie erverv følger det forutsetningsvis av § 9-7⁴¹ at *omsetningsverdien* på tidspunktet for det vederlagsfrie ervervet skal legges til grunn. Dette underbygges av langvarig rettspraksis⁴² og juridisk litteratur⁴³. Unntaket for vederlagsfrie overdragelser gir uttrykk for ett *diskontinuitetsprinsipp*; det foreligger ikke kontinuitet ved beskatningen mellom arvelater/giver og arvtager/gavemottager⁴⁴.

Ett unntak fra diskontinuitetsprinsippet finnes for aksjer som mottas vederlagsfritt jfr. § 10-33 (1). For aksjer er det et *kontinuitetsprinsipp* som legges til grunn; arving/gavemottaker overtar arvelaters/givers inngangsverdi. Dermed opprettholdes den skattemessige kontinuiteten for aksjers vedkommende. Bakgrunnen for at aksjer følger et annet prinsipp enn øvrige formuesobjekter var et ønske om å unngå at aksjer som hadde steget i verdi skulle bli overført til andre skattesubjekter (typisk barn) for å oppnå et høyere skjermingsgrunnlag.⁴⁵ Ettersom skjermingsfradraget (som i praksis blir/er skattefri inntekt)

³⁸ Zimmer (2005) s.274

³⁹ I.c.

⁴⁰ Aarbakke (1990) s.97

⁴¹ § 9-7 forutsetter at inngangsverdien settes til omsetningsverdien på ervervstidspunktet jfr. ordlyden "inngangsverdien ... for formuesobjekt ervervet ved arv eller gave ... kan ved senere inntektsoppgjør ... ikke settes høyere enn til det beløpet som er lagt til grunn ved arveavgiftsberegningen". Arveavgiftsberegningen reguleres i lov 19. juni 1964 nr.14 § 11 hvor det fremgår at "den antatte salgsverdi" skal legges til grunn ved beregningen av avdødes utgangsverdi, som her blir selger inngangsverdi fra det vederlagsfrie ervervet.

⁴² Zimmer (1990) s.282 flg.

⁴³ Zimmer (2005) s.275

⁴⁴ Zimmer (2005) s.276

⁴⁵ Ot.prp. nr. 1 (2004-2005) s.41 flg.

bestemmes av skjermingsrenten multiplisert med skjermingsgrunnlag (som er lik inngangsverdien), vil skjermingsfradraget bli høyere jo høyere inngangsverdien er.⁴⁶

Andre unntak fra den alminnelige regelen om kostpris innebærer at inngangsverdien skrives opp eller ned etter nærmere omstendigheter. Et eksempel på dette er der selger oppgraderer huset sitt før han selger det. En slik påkostning gir adgang til å skrive opp inngangsverdien.⁴⁷

2.4.3 Tap

Tap defineres heller ikke generelt i skatteloven, men fremgår indirekte av § 10-32 slik som for gevinster. Beregningen av tap er dermed den samme som for gevinster ettersom et tap kun er et nettoresultat på lik linje med en gevinst. Den eneste forskjellen ligger i det negative fortegnet.

Fradrag for tap ved realisasjon av et formuesobjekt er hjemlet i § 6-2 (1). § 9-4 er derfor ingen egen hjemmel for tapsfradrag, kun en presisering og utfylling av § 6-2 (1). § 9-4 begrenser § 6-2 (1) ved at den gir uttrykk for et symmetriprinsipp:

”Det gis fradrag for tap ved realisasjon i samme utstrekning som en gevinst er skattepliktig etter bestemmelsene i dette kapittelet.”

Der § 6-2 (1) åpner for at realiserte tap kan fradras, begrenser § 9-4 dette til kun å gjelde der tapet også hadde vært skattepliktig som gevinst. På den måten vil vurderingen av om tapet er pådratt være sammenfallende med om en gevinst er innvunnet.

2.5 Vederlagsbegrepet

Skattelovens § 9-2 (1) inneholder et kumulativt vilkår om at vederlag må foreligge for at realisasjon skal kunne finne sted. Dette er det samme vederlaget som inngår i beregningen av gevinst og tap. Ettersom vederlagskravet er kumulativt vil det være et viktig moment i

⁴⁶ § 10-12 (2)

⁴⁷ Adgangen til å skrive opp inngangsverdien faller bort der påkostningen allerede er gitt direkte fradrag for, Zimmer (2005) s.280 flg.

realisasjonsvurderingen, herunder *om* realisasjon har funnet sted. Her skal det gjøres rede for vederlagsbegrepets innhold, samt noen praktiske problemstillinger.

Skatteloven gir ingen definisjon av hva som ligger i begrepet vederlag. Den naturlige språklige forståelsen av ordet tilsier at det innebærer det kjøper avstår eller selger mottar av et økonomisk gode, men dette er en upresis tilnærming. Skattelovens forarbeider, herunder Ot.prp. Nr.86 (1997-1998), gir ingen nærmere beskrivelse av innholdet i begrepet, men velger heller å gi en generell henvisning for hele § 9-2 til Ot.prp. Nr.35 (1990-1991) og Lignings-ABC av 1997. Dette kan tyde på at lovkomiteen ikke fant det nødvendig å omtale vederlagskravet ettersom den nye loven i all hovedsak videreførte gjeldende rett. Det er likevel ikke med på å klargjøre begrepet. Ot.prp. Nr.35 omtaler heller ikke vederlagsbegrepet og Lignings-ABC av 1997 tar kun for seg vederlagsbegrepet i relasjon til gavesalg (omtales senere). På den måten gir ordlyden og forarbeidene lite for å avklare innholdet i begrepet.

Aarbakke har utdypet tematikken og fremholder at:

”Vederlaget må etter sin art falle inn under skattelovens begrep fordel ...”,

jfr. § 5-1.⁴⁸ På den måten vil vederlagsbegrepet omfatte både rent pengemessige overføringer, samt andre former for økonomiske ytelser som anses som fordeler i skattelovens forstand.⁴⁹ Her kan det oppstå praktiske problemstillinger med hensyn til beregningen av vederlaget. For eksempel der vederlaget til selger består av at kjøper overtar selgers garantiansvar vil det ikke alltid være like klart hvilken faktisk verdi vederlaget har.

Den nedre grensen for størrelsen på vederlaget, herunder symbolske vederlag, reiser også praktiske problemstillinger. Slike problemstillinger kan oppstå hvor skattyter selger et

⁴⁸ Aarbakke (1990) s.68

⁴⁹ L.c.

formuesobjekt til underpris for å oppnå et større tapsfradrag. Denne problemstillingen behandles nærmere i forbindelse med gavesalg under oppgavens punkt 3.7.

2.6 Realisasjonsbegrepet i § 9-2 (1)

Realisasjonsbegrepet i § 9-2 (1) er delt opp i en generell definisjon samt en ikke-uttømmende liste over mulige realisasjonsformer. At listen ikke er uttømmende følger direkte av ordlyden *"blant annet"*. Definisjonen lyder:

"Realisasjon omfatter overføring av eiendomsrett mot vederlag og opphør av eiendomsrett ..."

Ettersom problemstillingen i oppgaven knytter seg til realisasjon ved salg og gavesalg er det den kun første delen av definisjonen som er relevant og som vil bli behandlet.

Overføring av eiendomsrett mot vederlag forutsetter at det skjer en overføring mellom to skattesubjekter.⁵⁰ Unntak finnes likevel der overføringen skjer som gave eller mellom nærstående skattesubjekter.⁵¹

Realisasjonsbegrepet har gjennomgått en utvikling i rettspraksis; begrepet har blitt utsatt for både innskrenkende og utvidende tolkning, alt ettersom hvilken konkret situasjon som foreligger.⁵² Dette har ført til at det har vokst frem en regel om at realisasjon kan finne sted ved *avtale* om overføring av eiendomsrett (i oppgaven omtalt som realisasjon ved *avtaleslutning*).⁵³ På den måten har virkeområdet til begrepet utvidet seg i forhold til ordlydens naturlige språklige forståelse. Dette vil bli mer utdypende behandlet i oppgavens kapittel 3 og 4.

⁵⁰ Zimmer (2005) s.254

⁵¹ § 9-2 (3)

⁵² Se bl.a. oppgavens punkt 3.6 og 4.3.1

⁵³ Se bl.a. Rt. 1995 s.872 og Rt. 2009 s. 1208

2.7 Endringene av realisasjonsbegrepet

2.7.1 Innledning

Realisasjonsbegrepet har gjennomgått flere endringer før dagens utforming i § 9-2 (1) kom til. Synet på gevinstbeskatning/tapsfradrag har variert, og historiske hendelser har til tider vært utslagsgivende.⁵⁴ Den mest synlige endringen fant sted i 1992 da begrepets ordlyd ble endret fra ”avhendelse” til ”realisasjon”.⁵⁵ I dette avsnittet skal realisasjonsbegrepets endring behandles i korte trekk slik at det kan belyse den gjeldende rettstilstanden.

2.7.2 Innføringen av realisasjonsbegrepet

Endringen fra avhendelse til realisasjon i 1992 reiser spørsmålet om det rettskildemessige grunnlaget har blitt endret. Dette medfører et behov for klargjøring av rettstilstanden.

Ordlyden i lovens § 9-2 (1) gir liten indikasjon på om innføringen av begrepet *realisasjon* har medført noen endring i rettstilstanden. Det at begrepets ordlyd ble forandret fra avhendelse til realisasjon tyder på at en viss endring har funnet sted, men ordlyden alene sier lite om i hvilken grad.

Endringen av begrepet fremgår av forarbeidene til skattereformen av 1992 av, og disse er derfor mer informative enn ordlyden alene. I Ot.prp. nr.35 redegjør for årsaken til endringen samtidig som den tar for seg hvilke virkninger endringen var ment å ha. *Årsaken* til endringen var behovet for å utvide innvinningskriteriet for kapitalinntekt til også å inkludere erstatningsgevinster. Ettersom denne formen for innvinning, eksempelvis hvor skattyter mottar forsikringspenger ved ett tap, ikke falt inn under den naturlige språklige forståelsen av ”avhendelse” var det nødvendig med en endring. Med hensyn til *virkningen* av endringen fremgår det at:

⁵⁴ Etter første verdenskrig sank aksjekursene betraktelig, og av frykt for at tapsfradragene skulle bli urovekkende store, ble adgangen til tapsfradrag (og gevinstbeskatning) for aksjer fjernet fra lovgivningen. Zimmer (2005) s.225

⁵⁵ Ot.prp. nr.35 (1990-1991) s.303 flg. og Skattelovkommentaren 2003/04 s.634

*”Den fortolkningen av avhendelsesbegrepet som har vært foretatt i praksis, vil fortsette å gjelde”.*⁵⁶

Dette taler sterkt for at rettstilstanden skulle forbli uendret.⁵⁷ Av etterarbeider finns det et brev fra Finansdepartementet av 30. november 1998 hvor uttalelsen om realisasjonsbegrepet i Ot.prp. nr.35 omtales nærmere. Også her vektlegges det at noen realitetsendring i innvinningsbegrepet for avhendelsestilfellene var tilsiktet:

*”Omleggingen fra avhendelsesbegrepet til realisasjonsbegrepet som innvinningskriterium skyldes i første rekke behovet for å bringe erstatningsgevinster mv inn under skatteplikten... ”.*⁵⁸

Rettspraksis har valgt å følge den linjen forarbeidene og Finansdepartementet har lagt seg på, se Rt. 2009 s.1208. I juridisk litteratur har også Zimmer gitt uttrykk for samme standpunkt.⁵⁹

Med dette fremstår det som relativt klart at rettskilder fra tiden før 1992 også vil være relevante ved anvendelsen av realisasjonsbegrepet.

2.7.3 Annet enn realisasjon som kriterium for beskatning?

Omkring første verdenskrig ble omfanget av inntektsbegrepet vurdert på nytt. Det vokste frem et ønske om å inkludere større deler av de økonomiske omløpsmidlene i beskatningsgrunnlaget. Dette resulterte blant annet i ett forslag om *verdiaukeskatt*.⁶⁰ Dette ville innebære at alle formuesobjekter skulle verdifastsettes en gang per år for å kunne beregne verdiøkningen og en beskatning av denne. Verdiaukeskatten ville ført med seg en

⁵⁶ Ot.prp. nr.35 (1990-1991) s.303

⁵⁷ Vedrørende de øvrige uoverensstemmelsene i Ot.prp. nr.35, se oppgavens punkt 4.4.2.1

⁵⁸ Brev av 30. November 1998 fra Finansdepartementet

⁵⁹ Zimmer (2005) s.246

⁶⁰ Ibid. s.116

del praktiske problemer; verdifastsettelse hvert år er relativt vanskelig og ressurskrevende for en del formuesobjekter.⁶¹ Forslaget ble heller ikke gjennomført.

Den samme vurderingen kom opp på nytt i 1990 da *markedsverdiprinsippet* ble drøftet i NOU 1990:27.⁶² Aarbakkeutvalget foreslo å beskatte verdistigning, men kun for børsnoterte aksjer, noe som gjorde en årlig verdifastsettelse mulig. Men igjen ble det presentert motforestillinger som hindret gjennomføring av forslaget. Denne gangen var det hensynet til likviditet som veide tyngst. Med markedsverdiprinsippet var det foreslått å beskatte ikke-realiserter verdier. Spesielt for ikke-profesjonelle aktører ville en slik beskatning kunne medføre likviditetsproblemer. Å la prinsippet kun omhandle profesjonelle aktører ble for komplisert rent praktisk.

Beskatning ved realisasjon har også noen mindre heldige sider. Realisasjon medfører en *innelåsningsseffekt*: skattereglene kan påvirke skattyternes atferd på en uheldig måte ved at de kan avstå å realisere.⁶³

2.8 Den videre fremstillingen - realisasjonsbegrepets vilkår og virkninger.

I kapittel 3 skal vilkårene for realisasjon behandles nærmere. Hva som skal til for at realisasjon finner sted er av betydning for om beskatning skal finne sted overhodet. Hvis realisasjon ikke har funnet sted mangler ett av de tre kumulative vilkårene for beskatning og skatteplikt/fradragsrett utløses ikke.

Realisasjonsbegrepets virkninger skal behandles i kapittel 4. Det er her virkningene ut i fra tidspunktet for realisasjon som skal drøftes og illustreres. Realisasjonstidspunktet er relevant for skatteplikten; tidspunktet for realisasjon er avgjørende for om det på dette tidspunktet foreligger noen beskatningshjemmel. Dessuten vil tidspunktet for realisasjon avgjøre hvem skatteplikten skal tilordnes, samt fungere som skjæringstidspunkt i ulike bestemmelser.

⁶¹ Zimmer (2005) s.116

⁶² NOU 1990:27 kap.2 jfr. Zimmer (2006) s.320

⁶³ Zimmer (2005) s.116

3 Realisasjonsbegrepets vilkår

3.1 Innledning

I dette kapittelet av oppgaven skal realisasjonsbegrepets vilkår, herunder hva som skal til for at realisasjon finner sted, drøftes og illustreres gjennom både reelle og fiktive eksempler.

Det avgjørende for om realisasjon har funnet sted er som utgangspunkt hvorvidt overdragelse av eiendomsrett mot vederlag har funnet sted. I det følgende vil ulike tilfeller vurderes med sikte på om de utløser realisasjon. Dette gjelder tilfeller hvor eiendomsretten er overført så vel som tilfeller hvor eiendomsretten ikke er overført.

3.2 Inngåelse av avtale

3.2.1 Ordinært salg

Ved et ordinært salg utløses realisasjon ved at eiendomsretten overføres fra et skattesubjekt til et annet mot vederlag. Tidspunktet for realisasjon avhenger av om salgssavtalen er endelig og bindende, samt med en klarlagt og sikret gevinst⁶⁴. Hvis det *ikke* er tilfellet finner realisasjon først sted ved den faktiske overføringen av eiendomsretten.

Motsetningen til det ordinære salg vil være salgssavtaler med betingelser som påvirker tidspunktet for realisasjon.

3.2.2 Forhandlingssituasjoner

Å inngå en avtale kan være en lang prosess. I kommersielle forhold er det ikke uvanlig at avtaler inngås over tid og at prosessen avsluttes ved en gjennomføring/”closing”. Det betyr nødvendigvis ikke at avtalen ikke anses inngått før selve closingen: tidspunktet for avtaleinngåelsen avhenger av en tolkning av den forutgående prosessen. Realisasjon kan tidligst finne sted ved avtaleslutning,⁶⁵ og dermed vil tidspunktet for inngåelse av bindende

⁶⁴ Jfr. Rt. 1995 s.782

⁶⁵ Se bl.a. Rt. 1995 s.782 og oppgavens punkt 4.3.1

avtale (som kvalifiserer til realisasjon) være avgjørende for om av realisasjon har funnet sted.

Et eksempel på en slik situasjon finnes i dommen inntatt i Rt. 1998 s. 946. Faktum knyttet seg til ett aksjesalg hvor selger i forbindelse med salget hadde inngått en avtale med en megler. Megleren skulle få utbetalt et honorar dersom hans bistand resulterte i et salg. Megleren fant en potensiell kjøper og innledet forhandlinger. Rett før closing solgte selger aksjene til en annen kjøper uten bistand fra megler. Retten måtte dermed ta stilling til om selger hadde inngått bindende avtale med den potensielle kjøperen og dermed var forpliktet til å betale megleren honorar. Retten kom frem til at det var inngått en bindende avtale ettersom alle de vesentlige punktene i avtalen var avklart mellom partene.

Selv om dommen ikke gjaldt beskatning, er den ett godt eksempel på at realisasjon ved avtaleslutning kan finne sted selv om det ikke foreligger en endelig og skriftlig avtale. Endelig og bindende avtale med klarlagt og sikret vederlag ble her ansett å foreligge før den skriftlige og endelige avtalen var på plass. Dette er et naturlig utslag av at muntlige avtaler er like bindende som skriftlige, og også et eksempel på at realisasjon ikke er betinget av skriftlighet.

3.3 Endring av avtalen

I noen avtaleforhold er det nødvendig med endringer av avtalen. Hva skjer da når avtalen endres *etter* at realisasjon har funnet sted?

§ 9-2(1) angir ingen umiddelbar løsning på denne problemstillingen. Av ordlyden følger det at overføring av eiendomsrett mot vederlag utløser realisasjon. En endring av en avtale vil ikke nødvendigvis medføre en ny faktisk overdragelse av eiendomsrett mot vederlag.

Rettspraksis har tolket realisasjonsbegrepet utvidende, slik at også *avtale om* overdragelse av eiendomsrett kan medføre realisasjon.⁶⁶ En avtaleendring alene kan medføre en

⁶⁶ Se bl.a. Rt. 1995 s.782 og oppgavens punkt 4.3.1

overføring av eiendomsrett mot vederlag. For eksempel hvor en del av en avtale frafalles og vederlaget dermed settes forholdsmessig ned vil det faktisk foreligge en tilbakeføring som oppfyller kravene til realisasjon. Størrelsen på endringen vil her være av betydning, ettersom ikke alle endringer vil kunne falle innenfor ordlyden i § 9-2 (1). Forarbeidene behandler ikke temaet, men en eldre Høyesterettsdom underbygger tolkningen over:

Rt. 1927 s.407 omhandler et tilfelle der skattyter solgte aksjer for 50.000 kroner. Inngangsverdien var på 200.000 kroner. Han krevde fradrag for tap på 150.000 kroner. Fradrag ble ikke innrømmet ettersom datidens vilkår for tapsfradrag ikke var oppfylt. Året etter ble salgsavtalen omgjort på grunn av at kjøper ikke oppfylte aksjeeierkravene.⁶⁷ Aksjene ble tilbakeført til skattyter, og vederlaget på 50.000 kroner ble tilbakeført til kjøper. Skattyter solgte aksjene på nytt senere samme året for 20.000 kroner og krevde tapsfradrag for 180.000 kroner. Han ble kun innvilget tapsfradrag for 30.000 kroner ettersom Høyesterett anså omgjøringen av den første salgsavtalen som et gjensalg, og dermed også som en ny realisasjon.

Endringen av avtalen var derfor av en slik karakter at den kvalifiserte til en ny realisasjon. Dommen underbygger tolkningen av ordlyden over, men gir ikke noen avklaring på hvor den nedre grensen for ny realisasjon går.

Dommen er noe uklar på hvorfor tilbakeføringen ble ansett som ett gjenkjøp og ikke en heving av avtalen (en heving ville ikke utløst ny realisasjon, men i stedet hatt en tilbakevirkende kraft på den første realisasjonen⁶⁸). Bakgrunnen for tilbakeføringen av aksjene var at kjøper ikke tilfredsstilte vedtektenes aksjonærvilkår. Om dette avtalerettslig kunne medføre hevingsrett, ville det medføre at den første realisasjonen falt bort.⁶⁹ Da hadde skattyters inngangsverdi på 200.000 vært i behold og tapet på 180.000 hadde vært

⁶⁷ I dag ville dette vanskelig kunne ha skjedd da aksjeloven § 4-2 legger opp til at erverv av aksjer først finner sted ved innføring i aksjeeierboken (innføring forutsetter at aksjeeiervilkårene er oppfylt).

⁶⁸ Zimmer (2005) s.252, se mer oppgavens punkt 3.9.1

⁶⁹ Sett at kjøper ikke var klar over vedtektenes bestemmelse.

fradragsberettiget.⁷⁰ Avgjørende ble altså kategoriseringen av det underliggende rettsforholdet; omgjøring ved gjensalg eller heving.

Zimmer følger Høyesterett sitt resonnement og legger til grunn at:

*”Hvis avtalen er gyldig og det ikke foreligger hevingsgrunn (i kontraktrettslig forstand), men ytelsene likevel går tilbake, vil det foreligge realisasjon, og dessuten et tilbakesalg som må anses som en ny realisasjon.”*⁷¹

I Lignings-ABC 2008/09 er det lagt til grunn at omgjøring medfører ny realisasjon⁷²:

”Omgjøres en salgsavtale på grunnlag av at partene blir enige om dette av andre grunner [enn heving] etter at realisasjonen er gjennomført, anses både den opprinnelige overdragelsen, tilbakelevering av salgsgjenstanden og eventuell levering av ny salgsgjenstand som hver sin realisasjon.”

Ovennevnte rettskilder taler for at endring av avtale medfører ny realisasjon. Bakgrunnen for denne løsningen kan bero på det underliggende rettsforholdet: en endring av en avtale kan sees på som ett nytt tilbud og en ny aksept, som sammen danner en ny avtale. Dermed foreligger vilkårene for realisasjon på nytt og endringen av avtalen utløser en ny realisasjon for partene.

Det må som nevnt trekkes en nedre grense for hvilke endringer som medfører realisasjon og hvilke som kun faller inn under den opprinnelige avtalen. Grensen vil bero på om avtaleendringen kvalifiserer til å danne en ny avtale om overdragelse av eiendomsrett mot vederlag. Dette må avgjøres konkret i hvert avtaletilfelle, men jeg vil likevel forsøke å trekke noen få hovedlinjer. Det kan ikke oppstilles et krav om at formuesgjenstanden faktisk overleveres på nytt for at en avtaleendring skal medføre ny realisasjon. Realisasjon

⁷⁰ Sett at de øvrige vilkårene for tapsfradrag var oppfylt.

⁷¹ Zimmer (2005) s.252

⁷² Lignings-ABC 2008/09 s.832

kan jo nettopp finne sted uten en faktisk overdragelse. At det må foreligge en endring (økning/reduksjon) av vederlaget er mest sannsynlig et nødvendig krav ettersom endringen i seg selv må oppfylle vilkårene for realisasjon; realisasjon forutsetter vederlagsoverføring. Dermed må endringen, uavhengig av om den består av at avtalen utvides eller innskrenkes, skje mot et vederlag. Utvides avtalen (og vederlaget økes) er det selger som realiserer overfor kjøper, men hvis avtalen innskrenkes (og vederlaget reduseres) er det kjøperen som realiserer deler av den opprinnelige avtalen til selger. Dessuten må det finne sted en overføring av en *eiendomsrett*. Endringen må derfor bestå av at eierforholdet til et formuesobjekt endres. Den nedre grensen vil derfor avhenge av at både avtalens innhold og vederlaget endres, og dette vil variere fra avtaleforhold til avtaleforhold.

Tidspunktet for realisasjon ved endring av avtalen vil foreligge når tilbakesalget/det nye salget oppfyller vilkårene til realisasjon; når gjensalget er endelig og bindende avtalt og gevinsten er sikret og klarlagt, eventuelt når selve overdragelsen av formuesobjektet finner sted hvis dette er samtidig.

3.4 Fisjon og fusjon

En fisjon innebærer at et selskap deles opp i to eller flere selskaper, mens en med fusjon mener at to eller flere selskaper sluttes sammen til ett selskap.⁷³ Både fisjon og fusjon innebærer overføring av formuesobjekt mellom selskaper/skattesubjekter mot vederlag (aksjer), og er derfor et aktuelt tema for oppgaveproblemstillingen.

Fisjoner og fusjoner har blitt gjennomført i lang tid, men ble først skatterettslig lovregulert i 1996.⁷⁴ I dag fremgår reglene i skattelovens kapittel 11. Før lovfestingen var det ulovfestede prinsipper utviklet gjennom rettspraksis som fastslo skattefrihet for fisjoner og fusjoner.⁷⁵ For eksempel Rt. 1925 s. 1009 (Bergens Privatbank):

⁷³ Zimmer (2005) s.379 flg.

⁷⁴ Lov av 20. juli 1991 nr. 65 kapittel 8 (selskapsskatteloven)

⁷⁵ Zimmer (2005) s.379

I Bergens Privatbank-saken fant det sted en fusjon av to bankaksjeselskaper hvor vederlaget til aksjonærene i det overdragende selskapet i all hovedsak bestod av aksjer i det overtagende selskapet. Retten kom frem til at sammenslutningen av selskapene ikke medførte realisasjon:

”Den sammenslutning som saaledes har fundet sted har medført en omlægning av de sammensluttede selskapers retsforhold ...” (s. 1009)

Videre uttales det:

”Men transaksjonen kan efter min mening ikke ... behandles i denne henseende som en «avhændelse» ...” (s. 1009)

Retten kom frem til at fusjonen av selskapene medførte en omlegging av selskapene og ikke en realisasjon. Dette har senere blitt formulert som at fusjon og fisjon kun innebærer en omorganisering av eierinteressene og dermed ikke realisasjon.⁷⁶

I skattelovens § 11-1 (1) legges det til grunn at ”*de alminnelige regler om inntektsbeskatning*” også gjelder for fisjoner og fusjoner, med de fritak og begrensninger som følger av lovens kapittel 11. Samtidig åpner § 11-1 (2) for skattefritak for fisjoner og fusjoner dersom ”*alle selskapene som deltar i fusjonen eller fisjonen, er hjemmehørende i Norge*”, og fisjonen/fusjonen gjennomføres ”*på lovlig måte etter selskapsrettslige og regnskapsrettslige regler*”.

Skattefritaket i § 11-1 (2) fremstår som et unntak fra den alminnelige hovedregelen om skatteplikt ved formuesoverdragelser som fremgår i bestemmelsens første ledd. § 11-1 kan her tolkes slik at det generelt foreligger realisasjon ved fisjoner og fusjoner, men at fisjoner og fusjoner som oppfyller visse vilkår unngår realisasjonsvirkningen skatteplikt. Dermed

⁷⁶ Se bl.a. Rt. 2002 s.798 herunder s.804

ser § 11-1 ut til å samsvare dårlig med tidligere rettspraksis hvor fusjoner og fisjoner ikke utløste realisasjon.

I forarbeidene til selskapsskatteloven uttales det:

”Dette [de nye reglene om fusjon og fisjon i selskapsskatteloven] innebærer at de tidligere ulovfestede regler om skattefritak ved fusjon og fisjon er satt ut av kraft”.⁷⁷

Betyr dette at rettsoppfatningen er endret?

Dette spørsmålet må besvares med utgangspunkt i en tolkning av lovteksten. Etter mitt syn taler ikke ordlyden i § 11-1 for at tidligere ulovfestet rett er fraveket. En naturlig språklig forståelse av § 11-1 (1) trekker i retning av at *”fusjon (sammenslutning) og fisjon (deling) av selskaper”* omfatter fusjoner og fisjoner i vid betydning, det vil si også transaksjoner som *ikke* faller inn under aksjelovens bestemmelser. Dette fordi uttrykkene fisjon og fusjon ofte brukes i en videre betydning enn aksjelovens/regnskapslovens. Et eksempel er internasjonale forhold hvor ”merger” omfatter mye mer enn fusjon etter aksjeloven/regnskapsloven. En utenlandsk ”merger” kan for eksempel skje ved at selskap A mottar aksjer i selskap B, og selskap B mottar vederlag i aksjer i selskap A, og selskap B blir et datterselskap av selskap A. Dette er ikke en fusjon i aksjelovens forstand. At også fisjoner og fusjoner i vid forstand inngår i ordlyden i § 11-1 underbygges også av § 11-1 (2) hvor fusjoner og fisjoner som følger aksjelovens/regnskapslovens bestemmelser trekkes ut som et unntak fra § 11-1 (1). Hadde § 11-1 omfattet kun fisjoner og fusjoner etter aksjeloven/regnskapsloven ville det ikke vært nødvendig med et unntak. Tolker en § 11-1 på denne måten vil fisjoner og fusjoner som følger aksjelovens bestemmelser ikke utløse realisasjon, og dermed samsvare med tidligere ulovfestet rett.

Ved en fusjon smeltes to skattesubjekter sammen til ett skattesubjekt, og på den måten overdras ikke eiendelene til et nytt skattesubjekt. Realisasjon forutsetter overdragelse av

⁷⁷ Ot.prp. nr.71 (1995-96) s.70

eiendomsrett, herunder overdragelse mellom to skattesubjekter. Dette taler for at realisasjon ikke finner sted ved fusjon. For fisjon fører ikke dette argumentet helt frem, her skjer det nemlig ikke en sammensmelting. Ved en fisjon *deles* ett skattesubjekt opp i to eller flere skattesubjekter. Likevel vil det heller ikke her forekomme en overføring av eiendomsrett til et *annet* skattesubjekt. En deling av et skattesubjekt er noe annet enn en overføring av eiendomsrett til et *annet* skattesubjekt. Dette taler for at realisasjon heller ikke finner sted ved fisjon.

Som gjengitt ovenfor kan det synes som om uttalelsen i Ot.prp. nr.71 indikerer at rettstilstanden ble endret ved vedtakelsen av selskapsskattelovens kapittel 8. Dette trenger likevel ikke være tilfellet. Ot.prp. nr.71 sier kun at de tidligere *ulovfestede* reglene er satt ut av kraft; dette betyr ikke nødvendigvis at en endring av regelens innhold har funnet sted. At ulovfestede regler er satt ut av kraft kan likeså gjerne bety at det nå i stedet er lovfestingen som hjemler at fisjon og fusjon ikke utløser skatteplikt. Ønsket lovgiver å endre rettstilstanden burde dette dessuten fremgått klart i både forarbeidene og ikke minst lovbestemmelsene. Uttalelsen i Ot.prp. nr.71 er således ikke entydig, og kan derfor ikke alene avskjære det standpunkt at rettstilstanden forut for lovfestingen er videreført.

I Rt. 2002 s. 798⁷⁸ (Nordea-dommen) legges det til grunn at den tidligere rettstilstanden er videreført:

”En fusjon er ikke ansett som en realisasjon i forhold til selskapsskatteloven § 5-2 nr.2 [forløperen til § 9-2 (1)].”(på side 804)

Denne uttalelsen er noe upresis. Det fremgår ikke her om det er tale om fisjon og fusjon som følger de selskapsrettslige og regnskapsrettslige vilkårene, eller om det er fisjon og fusjon i videre forstand. Banoun gjennomgår Nordea-dommen i sin bok *”Omgåelse av skattereglene”* og omtaler sitatet fra dommen som *”i beste fall ... unøyaktig.”*⁷⁹ Ettersom

⁷⁸ Se mer under oppgavens punkt 3.6

⁷⁹ Banoun (2003) s.254

dommen ikke gir noen nærmere begrunnelse for hvorfor en fusjon ikke utløser realisasjon etter §§ 11-1 flg., er den vanskelig å anvende som en viktig rettskilde for at rettstilstanden ikke er endret.

Lignings-ABC 2008/09 legger til grunn at fisjon og fusjon utløser realisasjon, men uten en nærmere begrunnelse⁸⁰.

Gjennomgangen av rettskildene ovenfor viser at rettstilstanden ikke er helt klar, men mye tyder på at fisjoner og fusjoner som følger vilkårene i § 11-1 (2) ikke utløser realisasjon ettersom de kun innebærer en omorganisering av eierinteresser. Dermed ser det ut til at rettstilstanden ikke er endret.

Hva så med fisjoner og fusjoner som ikke følger aksjeloven? Disse transaksjonene kan deles i to, herunder transaksjoner som innehar uvesentlige feil med hensyn til de selskapsrettslige og regnskapsrettslige regler, jfr. § 11-1 (2), og transaksjoner som ikke stemmer overens/har vesentlige feil i forhold til de selskapsrettslige og regnskapsrettslige reglene.

Hvor det er begått mindre feil ved fisjons- eller fusjonstransaksjonen har Finansdepartementet i brev av 9. mars 2003 lagt til grunn at det skal praktiseres et vesentlighetskriterium ved anvendelsen av regelverket. Dermed vil kun vesentlig feil, herunder normalt regnskapsrettslige feil, medføre at skatteplikt inntreffer.

For fisjoner og fusjoner som ikke har fulgt vilkårene i §§ 11-1 flg., herunder fisjoner og fusjoner som ikke stemmer overens med eller har vesentlige feil i forhold til de selskapsrettslige og regnskapsrettslige reglene, blir spørsmålet om disse transaksjonene faktisk skal anses som fisjoner og fusjoner. Der de selskapsrettslige og regnskapsrettslige vilkårene ikke er fulgt har det skjedd noe annet enn en fisjon/fusjon etter aksjeloven: det har skjedd en overføring av eiendomsrett og ikke en omorganisering av eiendeler. På den

⁸⁰ Lignings-ABC 2008/09 s.828 jfr. a. 557 og 558

måten utløses realisasjon og dermed også skatteplikt jfr. §§ 11-1 jfr. 5-1 (2). Fisjons- og fusjonstransaksjoner som ikke følger vilkårene i § 11-1 (2) faller ikke inn under aksjelovens definisjon av fisjoner og fusjoner, og kan derfor reelt anses som en annen type transaksjon (enn de som kun innebar omorganisering før lovfestingen). Dermed foreligger det også overføring av eiendomsrett og realisasjon i disse tilfellene. Tidspunktet for realisasjon vil her avhenge av det nærmere avtaleforholdet.

Finansdepartementet har i høringsnotat av 18. januar 2010 kommet med forslag om å fjerne kravet om at fisjoner/fusjoner må følge selskapsrettslige og regnskapsrettslige regler for å unngå skatteplikt. Bakgrunnen for forslaget begrunner Finansdepartementet i den manglende hensiktsmessigheten ved å knytte skatterettslige virkninger til brudd på selskapsrettslige og regnskapsrettslige regler.

3.5 Omdannelse av selskaper

3.5.1 Innledning

Omdannelse av selskaper kan innebære en overføring av eiendomsrett fra ett skattesubjekt til et annet. I dette avsnittet skal det drøftes hvilke typer omdannelser som utløser realisasjon og hvilke som ikke gjør det.

3.5.2 Omdannelse innenfor en selskapsform

Med omdannelse innenfor en selskapsform siktes det til omdannelser som finner sted enten innenfor selskaper med begrenset ansvar *eller* innenfor selskaper med ubegrenset/delt ansvar. Kommandittselskaper kommer i en mellomstilling, og vil bli behandlet i forhold til omdannelse til en annen selskapsform.

Et ansvarlig selskap med ubegrenset ansvar (ANS) kan omdannes til et ansvarlig selskap med delt ansvar (DA) og omvendt. ANS og DA er ikke to forskjellige selskapsformer,

ettersom det kun er omfanget av deltagernes ansvar som skiller de fra hverandre.⁸¹ Ved en slik ansvarsendring finner det ikke sted en avvikling eller nyetablering, selskapet fortsetter å bestå også som skattesubjekt. Denne forståelsen er lagt til grunn av Finansdepartementet i brev inntatt i Utvalget 1993/490:

”Skatterettslig vil det være samme selskap som består selv om ansvarsformen endres fra udelt til delt ansvar, eller omvendt. Departementet antar at en slik endring av ansvarsform i et ansvarlig selskap ikke vil få skattemessige konsekvenser.”

På den måten begrunnes ikke den manglende beskatningen av transaksjonen med et skattefritak, det skjer rett og slett ikke en overføring av eiendomsrett til et annet skattesubjekt, og dermed utløses heller ikke realisasjon.

Omdannelse kan også skje fra aksjeselskap (AS) til allmennaksjeselskap (ASA) og omvendt. Selskapsrettslig medfører ikke en slik omdannelse noen avvikling eller nyetablering. Endringen er likestilt med en vedtektsendring jfr. aksjeloven/allmennaksjeloven § 15-1.⁸² På den måten vil heller ikke realisasjon finne sted.

3.5.3 Omdannelse til en annen selskapsform

Den første omdannelsen som skal vurderes er omgjøring fra ANS/DA til AS/ASA og omvendt. ANS/DA omgjøres til et AS/ASA (og omvendt) ved overføring av eiendomsrett mot vederlag (i form av selskapsandeler eller aksjer). Selv om for eksempel et ANS ble eid 100 % av samme personer som også eier det nye AS er dette uten betydning ettersom et ANS (ved sine eiere) og et AS er ulike skattesubjekter.⁸³ Gjems-Onstad forklarer dette på følgende måte:

⁸¹ Selskapsloven §§ 1-1 (1) og 1-2 (1) bokstav b

⁸² Gjems-Onstad (2008) s.803 og 804

⁸³ § 2-2 (1) bokstav a jfr. (2) bokstav a

”Skifte av form [selskapsform] utløser realisasjonsbeskatning fordi omdannelsen ut i fra skatterettens ... subjeksdefinisjoner må regnes som en overføring fra ett rettssubjekt til et annet.”⁸⁴

Dermed er vilkårene for realisasjon oppfylt og unntak for beskatning vil kreve særskilt hjemmel.

Omdannelse fra enkeltmannsforetak til AS følger samme linjen som for ANS/DA til AS/ASA (og omvendt); også her handler det om ulike skattesubjekter.⁸⁵ Denne forståelsen av skattereglene er også lagt til grunn i rettspraksis.⁸⁶

I skattelovens § 11-20 finnes det hjemmel for unntak for beskatning av visse former for omdannelser: departementet kan gi forskrift om at visse omdannelser til AS/ASA⁸⁷ ikke skal medføre skattlegging. Dette er gjort gjennom en skattefritaksadgang i Forskrift om utfylling og gjennomføring av skatteloven av 26. mars 1999⁸⁸ (fsfin.) §§ 11-20-1 til 11-20-10. Skattefritaket forutsetter realisasjon, men lempes i stedet på realisasjonsvirkningen ved at skatteplikten ikke utløses umiddelbart mot at de skattemessige verdier videreføres (omdannelse med kontinuitet)⁸⁹.

Dersom skattefritak i medhold av § 11-20 ikke oppnås finnes det en mulighet til å søke om dispensasjon fra skatteplikten jfr. § 11-22. Ved dispensasjon etter § 11-22 vil det også foreligge realisasjon, men realisasjonsvirkningen, umiddelbar skatteplikt, unngås.

Ett kommandittselskap (KS) består av (minst) en komplementar og (minst) en kommandittist.⁹⁰ Komplementaren hefter ubegrenset for selskapets forpliktelser mens kommandittisten har et begrenset ansvar. På den måten fremstår selskapsformen som en

⁸⁴ Gjems-Onstad (2008) s.805 og 811

⁸⁵ §§ 2-2(1) jfr. 2-2(2) bokstav a jfr. 2-1(1)

⁸⁶ Gjems-Onstad (2008) s.805 flg.

⁸⁷ Samt øvrige unntak jfr. § 11-20(1) bokstav c

⁸⁸ FOR-1999-11-19-1158

⁸⁹ Gjems-Onstad (2008) s.812

⁹⁰ Selskapsloven § 1-2(1) bokstav e

hybrid. For omdannelse fra KS til DA har Finansdepartementet lagt til grunn at ”realisasjonsbeskatning” ikke finner sted.⁹¹ Bakgrunnene for den manglende realisasjonsbeskatningen begrunner Finansdepartementet med at omdannelse fra KS til ANS ikke utløses realisasjon.⁹² Dette taler for at verken omdannelse fra KS til DA eller KS til ANS medfører realisasjon. Lignings-ABC 2008/09 legger samme forståelse til grunn.⁹³

Hva så med omdannelsen fra DA/ANS til KS? Gjems-Onstad argumenterer for at omdannelse som medfører en økt bunden egenkapital bør kunne finne sted uten realisasjon ettersom omdannelse som medfører en reduksjon av den bundne egenkapitalen (KS til ANS/DA) heller ikke medfører realisasjon.⁹⁴ En slik tenkemåte kan beskrives som en ”fra det mer til det mindre”-betraktning, noe som ikke alltid slår like heldig ut ettersom resultatet ikke alltid ender som noe ”mindre”. Dette ser likevel ikke ut til å være tilfellet her; både Zimmer⁹⁵ og Lignings-ABC⁹⁶ fremholder at omdannelse fra DA/ANS til KS ikke utløser realisasjon.

Omdannelse fra KS til DA/ANS og omvendt faller også inn under ordlyden til § 11-20 (1) bokstav c. Som tidligere nevnt gir denne bestemmelsen skatteutsettelse for omdannelser som etter de alminnelige skattereglene ville utløst realisasjon og beskatning. Dermed fremstår det uklart om omdannelse fra KS til DA/ANS og omvendt faktisk utløser realisasjon eller ikke. Gjems-Onstad legger til grunn at rettsstilstanden er uklar ettersom Finansdepartementets uttalelser og loven ikke stemmer overrens⁹⁷. Det kan her trekkes frem at det i de ulike uttalelsene fra Finansdepartementet benyttes ulik ordlyd for å begrunne at omdannelsen ikke utløser skatteplikt, herunder både fravær av ”realisasjon”⁹⁸ og fravær av ”realisasjonsbeskatning”.⁹⁹ Ettersom den umiddelbare skatterettslige

⁹¹ Utvalget 1996/817a og brev fra Finansdepartementet av 18. april 1996 jfr. Gjems-Onstad (2008) s.803

⁹² Uttalelse fra Finansdepartementet av 1. april 1992

⁹³ Lignings-ABC 2008/09 s.1334

⁹⁴ Gjems-Onstad (2008) s.802 flg.

⁹⁵ Zimmer (2006) s.506 (Zimmer fremholder her at rettsgrunnlaget for at en slik omdanning ikke medfører realisasjon ”ikke helt klart”, men at det muligens kan ha sammenheng med at deltakeren ikke mottar noe vederlag ved en slik omdanning.)

⁹⁶ Lignings-ABC 2008/09 s.1334

⁹⁷ Gjems-Onstad (2008) s.803

⁹⁸ Uttalelse fra Finansdepartementet av 18. januar 1993 og 1. april 1992

⁹⁹ Utvalget 1996/817a

virkingen (ingen gevinstbeskatning/tapsfradrag) er den samme for begge begrunnelsene kan det virke som om det har skjedd en sammenblanding av begreper. Rettstilstanden må uansett anses som usikker.

Omdannelse fra KS til AS/ASA reguleres i Fsfin. § 11-20-1 flg. Forskriften åpner som tidligere vist for omdannelse uten at realisasjonen utløser umiddelbar skatteplikt. Derfor følger det forutsetningsvis at realisasjon finner sted. Forskriften har som nevnt sin hjemmel i skattelovens § 11-20 (1), hvor det fremgår at:

”Departementet kan gi forskrift om at følgende transaksjoner kan gjennomføres uten å utløse skattlegging: ... ”

De *”følgende transaksjonene”* omfatter ikke omdannelse fra KS til AS/ASA, og dermed fremstår det som om forskriftsbestemmelsen ikke har tilstrekkelig lovhjemmel. En forskrift kan normalt ikke pålegge borgerne plikter uten tilstrekkelig lovhjemmel¹⁰⁰. Dette er et utslag av legalitetsprinsippet som kort fortalt innebærer at inngrep i borgernes rettssfære trenger hjemmel i lov¹⁰¹. Fsfin § 11-20-1 flg. utvider adgangen til å omdanne visse typer selskaper uten at dette utløser umiddelbar beskatning. Dette kan tale for at forskriftsbestemmelsen ikke griper inn i borgernes rettssfære, men heller utvider deres skatterettslige muligheter. På den annen side vil skatteutsettelse samtidig utsette adgangen til å få fradrag for tap, og dette kan anses som et inngrep. Rettstilstanden fremstår derfor som noe usikker med hensyn til forskriftsbestemmelsens hjemmelsgrunnlag. Usikkerheten knytter seg til realisasjonsvirkningene ved omdannelse fra KS til AS/ASA og ikke til *om* realisasjon vil finne sted. Både med og uten forskriftsbestemmelsen vil omdannelse fra KS til AS/ASA utløse realisasjon.

Omdannelse fra AS/ASA til KS er ikke regulert i loven. AS/ASA og KS (ved deltakerne) er ulike skattesubjekter, hvilket taler for at hovedregelen om realisasjonsbeskatning bør

¹⁰⁰ Eckhoff (2009) s.361 flg..

¹⁰¹ Eckhoff (2009) s.362

følges. Dessuten kan argumentasjonen til Gjems-Onstad vedrørende omdannelse fra DA/ANS til KS anvendes også her; omdannelsen fra AS/ASA til KS innebærer at man går fra mer til det mindre, reglene om bundet egenkapital er strengere for AS/ASA enn de er for KS. Dette taler for at beskatning bør finne sted. I tillegg vil sammenhengen i reglene komme best ut hvis realisasjon finner sted for omdannelse i begge retninger for KS og AS/ASA. Ettersom det heller ikke finnes unntak for denne typen omdannelse må en legge til grunn at det foreligger en overdragelse av eiendomsrett og at ordinære realisasjonsvirkninger inntreffer.

Omdannelse fra ASA til SE-selskap forekommer relativt ofte. Et SE-selskap kan beskrives som et EØS-rettslig ASA. I Norge er SE-selskapene regulert gjennom SE-loven 2005/14 jfr. Rådsforordning (EF) nr. 2157/2001. Et SE-selskap kan dannes ved fusjon eller omdannelse. SE-lovens § 6 regulerer stiftelse ved omdannelse og gir allmennaksjelovens kapittel 15 virkning så langt det rekker. Omdannelse etter allmennaksjelovens kapittel 15 medfører skattemessig kontinuitet.¹⁰² Sammenholder en dette med Rådsforordningens artikkel 37, hvor det fremgår at omdannelse fra ASA til SE-selskap *ikke* skal medføre oppløsning og dannelse av ny juridisk person, er det klart at slik omdannelse ikke utløser realisasjon. Denne løsningen er også lagt til grunn i en bindende forhåndsuttalelse fra Skattedirektoratet.¹⁰³

3.6 Transaksjoner sett i sammenheng

I dette kapitlet skal grensen mot realisasjon vurderes for transaksjoner mellom nærstående skattesubjekt og transaksjoner som ligger nært i tid. Overdragelse av eiendomsrett mellom nærstående skattesubjekter har utløst spørsmål om hvorvidt nærheten har forhindret et opphør av eiendomsretten. Transaksjoner som ligger nær hverandre i tid har i juridisk teori gjerne blitt omtalt som skattesalg, ettersom skattefordelen her ofte har vært eneste årsak til salget. Begge disse forholdene skal behandles i det følgende.

¹⁰² BFU 37/06

¹⁰³ BFU 37/06

3.6.1 Salg til nærstående

Ved salg til nærstående kan det oppstå spørsmål om eiendomsretten til den overførte eiendelen faktisk er opphørt. Problemstillingen er viktig i forhold til om realisasjon kan anses å ha funnet sted. Det foreligger flere høyesterettsdommer som omhandler problemstillingen, og blant disse skal Rt. 1925 s. 675 (Kollkinn), Rt. 2002 s. 456 (Hydro), Rt. 2002 s. 798 (Nordea) og Rt. 1998 s. 1425 (Troll Salmon) vurderes i det følgende.

I Kollkinn krevde skattyter fradrag for tap ved salg av aksjer til et ansvarlig selskap. Skattyter eide 90 % av det ansvarlige selskapet. Fradrag ble nektet ettersom det:

” ... i virkeligheten var et salg fra appellanten [skattyteren] til sig selv, hvilket salg selvsagt ikke kan medføre hverken virkelig tap eller gevinst for appellanten.” (side 676)

Dermed hadde ikke skattyters eiendomsrett til aksjene opphørt og realisasjon fant heller ikke sted. Deltakerne i ansvarlige selskaper ble på tidspunktet for Kollkinn-dommen beskattet etter brutto-metoden, noe som medførte at deltakeren ble tilordnet sin andel av selskapet bruttoinntekt/utgifter¹⁰⁴ (det skattemessige oppgjøret skjedde på hver deltakers hånd). I dag er skattereglene endret slik at deltakerne beskattes etter nettometoden. Etter nettometoden skjer det et inntektsoppgjør på selskapsnivå før deltakerne tilordnes sin del av nettoinntekten jfr. § 10-41. Dette har medført at disposisjoner mellom deltaker og selskap ansees som realisasjon jfr. § 10-45. Dermed kunne resultatet av Kollkinn-dommen blitt et annet i dag.¹⁰⁵

Rt. 2002 s. 456 omhandler et tilfelle hvor Hydro overdro aksjer fra et heleid datterselskap til et annet heleid datterselskap. Høyesterett måtte ta stilling til om salget medførte rett til tapsfradrag for morselskapet. Retten var enstemmig enig i at transaksjonen i forhold til realisasjonsbegrepet utløste tapsfradrag. De delte seg derimot ved spørsmålet om

¹⁰⁴ Zimmer (2005) s.381

¹⁰⁵ Gjennomskjæringsreglene kunne kommet inn og avskjært fradragsretten

tapsfradraget måtte avskjæres etter reglene om omgåelse. Enstemmigheten knyttet seg til at transaksjonen utløste realisasjon:

”At avhendelse fra aksjonær til selskap hvor aksjonæren eier alle eller praktisk talt alle aksjene, må anses som avhendelse i forhold til reglene om gevinstbeskatning og tapsfradrag, ble lagt til grunn i dommene i Rt-1925-624 (Larsen) og Rt-1926-83 (Hall), og har senere vært ansett som sikker rett.” (side 461)

Uttalelsen knytter seg til regelen i § 2-2(1) bokstav a om at aksjeselskaper selv om de inngår i et konsern er egne skattesubjekter. På den måten vil overdragelse av eiendomsrett til et annet skattesubjekt som inngår i et konsern medføre realisasjon.

I Nordea-dommen oppstod den samme problemstillingen som i Hydro-dommen, men her med etterfølgende fusjoner i tillegg.

Nordea skulle fusjonere to datterselskaper. Nordea valgte å selge alle aksjene i det ene datterselskapet til det andre datterselskapet. På den måten ble det overdratte selskapet et datterselskap under det overtagende datterselskapet. Fusjon mellom disse to ble så gjennomført. Nordea krevde tapsfradrag for salget, men ble nektet fradrag.

Høyesterett formulerte problemstillingen i saken slik:

”... om «eierposisjonen i formuesobjektet opphører» ...”. (s. 803)

Det var klart for retten at aksjesalget isolert sett medførte realisasjon, noe som talte for tapsfradrag. På den annen siden var det også klart at fusjonen datterselskapene gjennomgikk *ikke* medførte en realisasjon; dette var en *omorganisering*. Vurderingstemaet ble derfor:

”Sentralt for den skatterettslige bedømmelsen i saken er spørsmålet om aksjesalgene og de etterfølgende fusjonene skal betraktes som adskilte transaksjoner, eller om de – i forhold til realisasjonsbegrepet – skal sees i sammenheng.” (s. 804)

Det var ikke omtvistet i saken at aksjesalget var et utslag av en allerede *forutbestemt* transaksjon (fusjonen). Retten la derfor til grunn at aksjesalgene var en integrert del av fusjonsprosessen. Ettersom tidligere rettspraksis hadde bedømt flere transaksjoner under ett ved realisasjonsvurderingen, la retten opp til en slik vurdering. Retten kom frem til at fusjonen hadde nøytralisert virkningen av aksjesalget slik at det ikke hadde skjedd noen endring i Nordea sin eierinteresse:

”Et formelt bindende salg av aksjene er altså ikke nødvendigvis tilstrekkelig til at det foreligger en realisasjon. Det må også ha skjedd en reell avhendelse av den økonomiske interessen.” (s. 805)

En reell avhendelse hadde ikke funnet sted ettersom Nordea sin eierinteresse ikke hadde blitt endret ved aksjesalget og den påfølgende fusjonen. Nordea sin eierposisjon i det overdratte datterselskapet hadde aldri opphørt, og derfor kunne heller ikke realisasjon ha funnet sted. Skillet mellom Hydro-dommen og Nordea-dommen går ved at det i Hydro-dommen hadde skjedd en faktisk endring i eiersituasjonen gjennom et reelt opphør av eierposisjoner.

Et siste eksempel på at opphør av eierposisjon er avgjørende for at realisasjon skal kunne finne sted ved transaksjoner mellom nærstående skattesubjekt er Rt. 1998 s.1425, Troll Salmon-dommen.

I Troll Salmon-dommen krevde skattyter fradrag for tap etter å ha nedskrevet aksjekapitalen til null og innløst aksjene. Samtidig med nedskrivningen og innløsningen tegnet skattyter nye aksjer i det samme selskapet. Retten kom frem til at alle de tre transaksjonene (nedskrivningen, innløsningen og nytegningen) sett i sammenheng ikke

kunne medfører realisasjon ettersom det ikke forelå noen reell oppgivelse av eierskapet til andelene i selskapet. Skattyter ble dermed ikke innrømmet tapsfradrag.

Dommen viser som Nordea-dommen at realisasjon isolert sett ikke nødvendigvis utløser realisasjon totalt sett. Det kan fremstå som om retten her har tolket realisasjonsbegrepet innskrenkende. Skattelovens formål med hensyn til korrekt beskatning kan støtte opp under en slik innskrenkende tolkning ettersom den økonomiske interessen i eierposisjonene ikke er oppgitt.

Alle de fire dommene er med på å illustrere det avgjørende momentet for at realisasjon ved salg til nærstående skattesubjekter skal utløses; det må foreligge et reelt opphør av eierposisjon. Som fremstillingen ovenfor illustrerer har denne problemstillingen i all hovedsak meldt seg i tapsfradragstilfellene.

3.6.2 Skattesalg

Skattesalg kan defineres som en samlebetegnelse på transaksjoner som i hovedsak har et skatterettslig motiv. Domstolene har i flere av skattesalgssakene tolket realisasjonsbegrepet innskrenkende slik at overdragelse av eiendomsrett likevel ikke anses å ha funnet sted. Forskjellen på skattesalgssakene og ordinære salg er at det kan hevdes at eiendomsretten i skattesalgssakene reelt sett ikke opphører.

Rt. 1925 s. 472 (Kallevig) solgte skattyter x antall aksjer. Seks dager senere ervervet skattyter det samme antallet aksjer til samme pris i det samme selskapet. Høyesterett opprettholdt ligningen hvor han ble nektet fradrag for tap, og la til grunn at det ikke forelå noe reelt salg:

”Under disse samlede omstændigheder antages der ved de formelle salg og kjøp av aktiebrever ikke at være av Kallevig tilstiktet eller foretat nogen reel avhædelse av aktierne ... ”. (side 473)

Høyesterett la til grunn at det ikke hadde funnet sted en realisasjon av aksjene. Salget og kjøpet ble sett i sammenheng, og da den eneste hensikten bak transaksjonene var å oppnå en skattemessig fordel kunne ikke aksjene anses å være realisert. Bakgrunnen for at salget og kjøpet ble sett i sammenheng var at gjenkjøpet ikke berodde på en ny beslutning, men var et resultat av en allerede planlagt prosess på salgstidspunktet. Dette underbygget det faktum at transaksjonen kun var skattemessig motivert. Dette var for øvrig det samme som skjedde i Nordea-dommen; også der ble salget og fusjonen sett i sammenheng ettersom de var utløst av en og samme beslutning.

Høyesterett la til grunn at skattyters transaksjoner i virkeligheten var et bytte. Bytte etter skatteloven av 1911 ble imidlertid ansett som realisasjon, men dette problematiseres ikke i dommen.¹⁰⁶ Bytte er nå positivt angitt som realisasjon jfr. § 9-2 (1) bokstav c. Bakgrunnen for resultatet i Kallevig-dommen var som nevnt at transaksjonene ble sett i sammenheng. Dette kan trekke i to ulike retninger: enten mente retten at transaksjonene sett i sammenheng ikke tilfredstilte lovens avhendelseskrav (realisasjonskrav), eller så anså retten at omgåelse forelå. Dommen gir ikke gode nok holdepunkter til å avgjøre hvilken av disse grunnlagene som var avgjørende for retten, men ettersom ”bytte” ikke ble nærmere behandlet kan det tyde på at det var omgåelse som ble lagt til grunn. I dag behandler juridisk teori¹⁰⁷ imidlertid Kallevig-dommen i forhold til tolkning av realisasjonsbegrepet, og dette er dessuten fulgt opp i Rt. 2002 s.798.¹⁰⁸ Mye tyder derfor på at dommen har utviklet seg til å bli en rettskilde for tolkningen av realisasjonsbegrepet.

Rt. 1928 s. 495 (Finne) er med på å illustrere grensen mellom skattesalg og ordinært salg.

Her fikk skattyter fradrag for tap til tross for at det kun var få dagers mellomrom mellom salget og gjenkjøpet. Bakgrunnen for rettens løsning var at den fant det bevist at skattyters

¹⁰⁶ Banoun (2003) s.126

¹⁰⁷ Se bl.a. Zimmer (2006) s.320 og Aarbakke (1990) s.72

¹⁰⁸ Banoun (2003) s.127 (Banoun kategoriserer Kallevig-dommen som en omgåelsesdom).

beslutning om gjenkjøp i tid kom etter salget. På den måten kunne ikke salget og gjenkjøpet knyttes sammen, og realisasjon forelå.

Motsetningen mellom Kallevig- og Finne-dommen er klar; beslutningen om gjenkjøpet fant sted på ulike tidspunkter. Dette tyder på at grensen mot skattesalg avgjøres ut i fra hvilken sammenheng de nære transaksjonene har.

Et eksempel av nyere dato er dom avsagt av Jæren tingrett 21. november 2002¹⁰⁹. Her hadde skattyter solgt og gjenkj pt samme antall aksjer i samme aksjeselskap med ca 4,5 måneders mellomrom. Salget medførte skattepliktig gevinst, men skattyter unnlot å oppgi salget. Han påstod at han hadde inngått en garantiavtale på salgstidspunktet om å gjenkj pe aksjene, og derfor kunne ikke realisasjon ha funnet sted. Ettersom salget isolert sett var en realisasjon, og skattyter ikke klarte å bevise at det forelå noen garantiavtale kom retten frem til at salget utløste realisasjon.

Bevisbyrden var utslagsgivende i dommen: skattyter klarte ikke å bevise at det forelå en garantiavtale. At denne bevisbyrden ligger hos skattyter forklarte retten med at:

”... må bevisvilen gå ut over Kolnes [skattyter] da det er han som har risikoen for å sikre bevis for at det er inngått en garanti i det foreliggende tilfelle. I motsatt tilfelle vil det være en praktisk umulighet for ligningsmyndighetene å kontrollere om et salg er en realisasjon eller ikke.”

Dommen kan sammenliknes med Finne-dommen; også her ble det lagt avgjørende vekt på at gjenkjøpet fant sted på bakgrunn av forhold som i tid kommer etter salget. Dette er med på å klargjøre grensen mot skattesalg nærmere; transaksjoner som utløses av ulike begivenheter vil normalt ikke utløse skattesalg. I slike tilfeller foreligger det realisasjon.

¹⁰⁹ Utvalget 2003/336 (Sak nr. 02-00418A)

Alle tre dommene, samt Nordea-dommen, relaterer seg til oppgivelse av eierinteresse, eller mangel på sådan. Aarbakke uttaler:

”Avgjørende er altså sammenkoblingen av to transaksjoner og det at denne sammenkoblingen ingen selvstendig betydning har når man ser bort fra de skattemessige konsekvenser som skattyter gjør krav på.”¹¹⁰

Denne beskrivelsen passer godt til Kallevig-dommen og Nordea-dommen hvor salget og gjenkjøpet/fusjonen ikke medførte noen oppgivelse av eierinteresse, herunder at skattyter:

”har foretatt avhendelse av en formuesgjenstand, samtidig som de [han] hele tiden har hatt interessen i behold, men riktignok i en noe annen skikkelse.”¹¹¹

Bakgrunnen for at transaksjoner sees i sammenheng forklarer Aarbakke med at skattyter har forholdt seg illojalt til skatteloven.¹¹² Illojaliteten ligger i at transaksjonene kun ble gjennomført for å oppnå gunstige skattevirkninger. I Kallevig-dommen medførte dette en innskrenkende tolkning av realisasjonsbegrepet: den etterfølgende transaksjonen nøytraliserte den første. Det var derfor ikke avgjørende at den første transaksjonen isolert sett ville medført realisasjon. Den innskrenkende lovtolkningen kan begrunnes med hensynet til lojalitet overfor skattelovens regler. Samtidig vil en innskrenkende tolkning i slike tilfeller være med på å fremme skattelovens formål om korrekt beskatning.

Realisasjon vil dermed oppstå hvor eierinteressen reelt sett ikke er i behold i tidsrommet mellom transaksjonene. Risikobetraktninger vil her være av betydning; løper ikke skattyter noen risiko mellom salget og det påfølgende gjenkjøpet kan dette være et moment som taler for at overføring av eiendomsrett *ikke* har funnet sted.

¹¹⁰ Aarbakke (1990) s.73

¹¹¹ Aarbakke (1990) s.72

¹¹² Lc.

3.7 Gavesalg

§ 9-2 (1) bokstav a åpner for at realisasjon kan finne sted ved gavesalg. Et gavesalg er en transaksjon hvor deler av vederlaget er gjort til gave, slik at vederlaget ligger lavere enn markedsverdien. Gaveelementet tilsvarer differansen mellom markedsverdien og vederlaget. Er denne differansen for stor vil gavesalget kunne bli ansett å være en ren gave. En ren gave vil ikke innebære en realisasjon for giver jfr. § 9-2 (3) bokstav a. Dermed er det nødvendig å klarlegge hvor grensen mellom gave og gavesalg går.

Ordlyden i § 9-2 (1) forutsetter at det må foreligge et *vederlag*, men ordlyden gir ingen veiledning om hvor den nedre vederlagsgrensen mot gave må trekkes. Rettspraksis har berørt temaet:

Rt. 2001 s. 282 omhandler et tilfelle hvor ble aksjer solgt for et vederlag tilsvarende 0,2 % av den reelle markedsverdien. Selgeren krevde fradrag for tapet (differansen mellom vederlaget og anskaffelsesverdien), men ble nektet dette på grunnlag av at tapet ikke kvalifiserte til fradrag; det forelå ikke noe gavesalg, kun en gavedisposisjon. Retten la avgjørende vekt på den naturlige språklige forståelsen av begrepet gavesalg; gavesalget måtte innebære en viss økonomisk realitet, noe som ikke var tilfellet for transaksjonen i saken. I forhold til selgers anførsel om at en slik regel ville være svakt legislativt begrunnet kom retten frem til at dette ikke var tilfelle, ettersom relativt lave salgssummer ble akseptert som gavesalg, og at grensespørsmål derfor kun ville oppstå for skattytere som faktisk spekulerte i hvor grensen gikk.

Dommen setter dermed et krav om at gavesalg må innebære en viss økonomisk realitet. I dommen vises det til et brev fra Finansdepartementet av 18. oktober 1994.¹¹³ Brevet omhandlet tapsfradrag ved overdragelse av aksjer, og i brevet heter det at:

¹¹³ Utv. 1994/1426 FIN

”Dersom vederlaget må anses symbolsk i forhold til omsetningsverdien på aksjene, må tilfellet bedømmes som ren gave, og ikke gavesalg.”

Denne uttalelsen vektlegges i dommen:

”Departementets tolkning har etter min mening sterk støtte i vanlig språkbruk ... ”
(side 288)

Videre uttales det:

”For meg er det sentrale ... at ligningsnemndas standpunkt [som samsvarte med domsresultatet] er i godt samsvar med en naturlig språklig forståelse av gavebegrepet.”
(side 288)

Brevet fra Finansdepartementet ble videre utdypet i Lignings-ABC 1996¹¹⁴, som også omtales i dommen. Lignings-ABC stilte opp vurderingsmomenter for om et vederlag var å anse som symbolsk. Her fremgår det at vurderingen må foretas konkret. Dessuten må både den absolutte størrelsen på vederlaget og forholdet til markedsverdien tas i betraktning. Dette fordi begge størrelsene vil være nødvendige å vurdere for å få et fullstendig bilde av overføringssituasjonen. Lignings-ABC fremholdt også at vederlag på mindre enn fem prosent av omsetningsverdien ville være et godt skjæringspunkt mot det symbolske. Det vil likevel kunne oppstå tilfeller hvor denne vurderingsformen ville komme til kort, typisk der hvor *markedsverdien* er veldig høy måtte fem prosent satsen settes ned. Unntak måtte også kunne finne sted hvor det *absolutte vederlaget* er høyt, herunder kr 1.000.000 kroner og mer.

For gavesalg er det nødvendig å presisere at et eventuelt fradrag (eller gevinst) *kun* vil omfatte den delen av transaksjonen som ikke er en gave, ettersom man ikke får fradrag for

¹¹⁴ Lignings-ABC 1996 s.659 flg. jfr. Lignings-ABC 2008/09 s.831

gaver jfr. § 9-2 (3) bokstav a.¹¹⁵ Dette betyr at der inngangsverdien er 100, markedsverdien er 75, og utgangsverdien er 25 vil ikke skattyter få fradrag for 75, ettersom 50 tilsvarer gavedelen. Ved øvrige oppfylt tapsfradragsvilkår ville skattyter fått fradrag for 25.

I noen tilfeller kan likevel transaksjoner med meget lavt/intet vederlag medføre realisasjon. For aksjer hvor omsetningsverdien er lik null må overdragelser uten vederlag anses som realisasjon i skattelovens forstand. Dette følger av brev fra Finansdepartementet av 9. februar 1995¹¹⁶ hvor det fremgår at der aksjenes virkelige verdi er meget lav eller lik null skal ikke dette være til hinder for realisasjon:

”... det [realisasjon] vil også være tilfelle selv om aksjene har lav eller ingen verdi og vederlaget derfor er tilsvarende lavt. Forutsetningen er at overdragelsen ellers er reell...”.

Arntzen m.fl. har også trukket frem dette unntaket fra vederlagskravet.¹¹⁷ Unntaket fremstår som nødvendig ettersom en ellers ville støtt på uheldige innelåsningstilfeller hvor skattyter vegrer seg for å gjøre seg av med aksjer som har tilsvarende null i verdi.

3.8 Irregulære avtaleprosesser

Ikke alle avtaler oppfylles kontraktsmessig. Der irregulære forhold oppstår etter at realisasjon har funnet sted må det avgjøres om dette har innvirkning på realisasjonen.

3.8.1 Heving

Hvor en avtale heves følger det av den alminnelige obligasjonsretten at: *”partenes gjensidige rett og plikt til å oppfylle avtalen”* opphører.¹¹⁸ Dermed foreligger ikke lenger en endelig og bindende avtale mellom partene. Ordlyden i § 9-2 (1) forutsetter at det må foreligge en overdragelse av eiendomsrett mot vederlag. Ettersom heving medfører at overdragelsen reverseres kan dette tale for at vilkåret i § 9-2 (1) ikke lenger er oppfylt og at realisasjonen dermed bortfaller.

¹¹⁵ Zimmer (2005) s.252

¹¹⁶ Utv.1995/474 FIN

¹¹⁷ Arntzen (1995) s.17

¹¹⁸ Hagstrøm (2008) s.409

Lignings-ABC underbygger denne forståelsen¹¹⁹:

”Blir en salgsavtale hevet med tilbakelevering av salgsgjenstanden fordi en av partene har rettslig krav på dette, anses det ikke å ha funnet sted en realisasjon, verken ved den opprinnelige overdragelsen eller ved tilbakeleveringen. Det kan f.eks. være at salgsavtalen blir hevet fordi det foreligger en vesentlig mangel ved varen.”

Zimmer følger samme linje som Lignings-ABC og uttaler at der ytelsene blir tilbakeført i forbindelse med heving foreligger det ikke noen realisasjon.¹²⁰ Heving må etter dette ha en tilbakevirkende kraft slik at realisasjon faller bort.

Annerledes vil det stille seg der hevingsgrunnen ikke gjøres gjeldende. I et slikt tilfelle vil nemlig avtalen fortsatt bestå, og vilkårene for realisasjon i § 9-2 (1) vil fremdeles være oppfylt.

Heves avtalen *før* periodisering vil ikke hevingen by på noe skatterettslig problem for skattyter ettersom realisasjon alene ikke medfører skatteplikt. Beskatning skjer først når gevinsten/tapet er periodisert. Heves derimot avtalen *etter* periodiseringen har funnet sted må ligningens gjøres om slik at skatteplikten/fradragsretten tilbakeføres.

3.8.2 Ugyldighet

Kjennes en avtale ugyldig vil den i en del tilfeller falle helt bort¹²¹: den vil anses aldri å ha vært inngått. Ugyldigheten virker dermed *ex tunc*; virkning tilbake i tid. Dette vil for eksempel være tilfellet der en salgsavtale inngås ved hjelp av trussel. Etter avtalelovens § 28(1) er ikke en slik avtale bindende. Den forutgående realisasjonen vil dermed falle bort ettersom det ikke lenger finnes en avtale som oppfyller vilkårene i § 9-2(1). Zimmer

¹¹⁹ Lignings-ABC 2008/2009 s.832

¹²⁰ Zimmer (2005) s.252

¹²¹ Hov (2009) s.307

sammenlikner ugyldighets- og hevingstilfellene på dette punktet, og legger til grunn at heller ikke ugyldighet medfører realisasjon.¹²²

Hvis en ugyldig avtale blir reparert, herunder godkjent av den som ugyldigheten går utover, vil derimot avtalen forsette å gjelde.¹²³ Da er vilkåret i § 9-2(1) fremdeles oppfylt og realisasjonen gjennomført.¹²⁴ Ved en slik godkjennelse oppstår det en problemstilling med hensyn til tidspunktet for realisasjonen; finner dette sted ved avtaleinngåelsen eller ved den senere ratihabisjonen? Aarbakke har uten noen nærmere forklaring uttalt at:

*”Da [ved ratihabisjonen] synes det rettest å anta at den opprinnelige avtale setter skjæringstidspunkt for avhendelsen [realisasjonen] i tid”.*¹²⁵

Hvorfor synes Aarbakke at avtaletidspunktet er ”rettest” tidspunktet for realisasjon?

Avtaleretten kan her gi svar: å reparere (ratihabisjon) en ugyldig avtale anses i avtaleretten ikke som å inngå en ny avtale, det er kun en bekreftelse på at det opprinnelige avtaleforholdet fortsetter å bestå. Dette fremgår i Hov: ”Alminnelig avtalerett”:

*”... partene har adgang til å bestemme at avtalen, til tross for ugyldighetsgrunnen, skal få virkning som om den var gyldig.”*¹²⁶

*”Når en skal angi virkningen av en gyldig godkjennelse [av den ugyldige avtalen], sier en gjerne at utsagnet får virkning ex tunc, altså som om det hele tiden hadde vært gyldig ...”*¹²⁷

Dermed fremstår utsagnet til Aarbakke velbegrunnet og i samsvar med avtaleretten og skatteretten.

¹²² Zimmer (2005) s.252

¹²³ Hov (2009) s.445

¹²⁴ Zimmer (2005) s.252

¹²⁵ Aarbakke (1990) s.76 (Aarbakke bruker ”avhendelse” ettersom om boken er fra før skattereformen av 1992)

¹²⁶ Hov (2009) s.441 (Hov skiller mellom revolute og absolutte ugyldighetsgrunner. Ved absolutte ugyldighetsgrunner vil ikke reparasjon være mulig og realisasjon finner dermed ikke sted.)

¹²⁷ Hov (2009) s.445

4 Realisasjonsbegrepets virkninger

4.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg gå nærmere inn på den andre delen av oppgaveproblemstillingen; realisasjonsbegrepets virkninger, herunder tidspunktet for realisasjon. Tidspunktet for realisasjon vil være av betydning i ulike tilfeller og disse vil bli drøftet i det følgende. Innledningsvis vil det være hensiktsmessig å gjøre kort rede for det konkrete tidspunktet for realisasjon. Ordlyden i § 9-2 (1) lyder:

”Realisasjons omfatter overføring av eiendomsrett mot vederlag ...”

En naturlig språklig forståelse av ordlyden trekker i retning av at det her er snakk om tidspunktet for overføringen av den faktiske eiendomsretten. Dette vil være *ett* mulig tidspunkt for realisasjon. I rettspraksis har det *i tillegg* utviklet seg en regel om at realisasjon kan skje forut for den faktiske overføringen av eiendomsretten gjennom en kvalifisert avtaleslutning. Denne reglen vil bli gjennomgått i detalj i det videre, men her kan de to hovedpunktene trekkes frem. Realisasjon utløses der:

- avtalen er bindende og endelig,
- og de vesentligste vilkårene for at erververen kan kreve formuesgjenstanden avstått til seg er fastlagt, herunder vederlaget.¹²⁸

Tidspunktet for realisasjon vil kunne være av betydning i ulike situasjoner, og i det følgende er det tre ulike tilfeller som skal behandles. Først skal realisasjonstidspunktets virkning i avtaleprosesser med subjektsskifte vurderes. Deretter kommer det en vurdering

¹²⁸ Rt. 1995 s.872 jfr. Rt. 2009 s.1208

av forskjellige tilfeller der realisasjonstidspunktet fungerer som fristavskjærende tidspunkt for ulike skatteregler. Til slutt skal realisasjonstidspunktets virkninger ved innføringen av nye skattehemler gjennomgås.

4.2 Subjektsskifte

Med subjektsskifte siktes det til situasjoner hvor skattesubjektet som skal tilordnes gevinsten eller tapet endres. Dermed må riktig skattyter identifiseres for å kunne ilegge rett subjekt rett skatt. Avgjørende er hvilket skattesubjekt som er eier på realisasjonstidspunktet, ettersom en med virkning for beskatningen ikke kan disponere over innvunnet inntekt.¹²⁹

4.2.1 Skifte av bo

Rt. 1965 s. 1094 (Thora Nielsen) omhandler blant annet tidspunktet for realisasjon i forhold til subjektsskifte.¹³⁰ En enke satt i uskiftet bo som blant annet bestod av andeler i et busselskap. Boet ble fordelt mellom enken og de øvrige arvingene gjennom et summarisk skifte. Forut for skifte hadde enken inngått et rettsforlik om utløsning av andelene i busselskapet. Utløsningssummen skulle fastsettes ved skjønn på et senere tidspunkt. Dermed oppstod problemstillingen om andelene var realisert ved rettsforliket eller om realisasjon først fant sted senere. Høyesterett kom frem til at rettsforliket ikke hadde utløst realisasjon.

Realisasjonstidspunktet var avgjørende for enkens gevinstbeskatning ettersom hun etter skiftet satt igjen med færre andeler. Retten kom til at rettsforliket ikke utløste realisasjon fordi rettsforliket:

”... ikke innebar at det var kommet så langt at det var foregått en avhendelse ...”. (s.1097)

¹²⁹ Zimmer (2005) s.105 samt forutsetningsvis i Rt.1956 s.1070

¹³⁰ Dommen behandler flere problemstillinger, men disse omtales ikke her.

Rettsforliket ble lagt til grunn som en *definitiv avtale*, men denne definitive avtalen var ikke tilstrekkelig for å kunne utløse realisasjon. Dette ble begrunnet med fire hovedmomenter. For det første levnet rettsforliket usikkerhet med hensyn til utløsningssummen som krevde omfattende undersøkelser i etterkant. For det andre viste det seg at ved fastsettelsen av utløsningssummen hadde anskaffelser som lå *etter* rettsforliket i tid også blitt tatt i betraktning. Dessuten hadde enken den fulle risikoen for andelene frem til skjønnsfastsettelsen, samt den faktiske rådigheten. Alle disse fire momentene mente Høyesterett at talte for at realisasjonstidspunktet ikke var nådd ved rettsforliket.

Thora Nielsen-dommen er den første av i alt tre høyesterettsdommer som går konkret inn på temaet tidspunktet for realisasjon.¹³¹ I dommen var det skiftet av boet som medførte subjektsskifte. Ettersom subjektsskiftet fant sted i en pågående avtaleprosess var det nødvendig å stadfeste om rettsforliket var realisasjonstidspunktet for å kunne tilordne gevinsten og beskatte de riktige skattesubjektene. Det konkrete realisasjonstidspunktet ble ikke fastlagt av Høyesterett, men det fremgår av byrettens dom, som Høyesterett bygde på, at realisasjon (den gang "*avhendelse*") først fant sted ved den faktiske eiendomsoverføringen etter skjønnsfastsettelsen. Det konkrete realisasjonstidspunktet er uansett ikke avgjørende i dommen. Det avgjørende var at realisasjonen fant sted *etter* skiftet/rettsforliket.

Dommen gir uttrykk for momenter som vil være av betydning i andre vurderinger av tidspunktet for realisasjon. Dessuten bidro Thora Nielsen-dommen til å fastsette hovedvilkårene for realisasjon, nemlig at det kreves en bindende og endelig avtale (her: rettsforliket), samt at de vesentlige avtalevilkårene må være fastlagt (som ikke var oppfylt her).¹³² Det sistnevnte vilkåret har i senere høyesterettsavgjørelser blitt formulert som et vilkår om klarlagt og sikret gevinst.¹³³ Dermed er det ikke tilstrekkelig å ha en avtale om eiendomsoverdragelse så lenge vederlaget eller metoden for fastsettelse av vederlaget ikke fremgår. I Thora Nielsen-dommen var det nettopp dette vilkåret som ikke var oppfylt; det

¹³¹ Herunder Rt.1995 s.872 og Rt.2009 s.1208

¹³² Zimmer (2005) s.253

¹³³ Rt.1995 s.872 og Rt.2009 s.1208

var forhold som lå etter avtaleinngåelsen i tid som var med på å fastsette vederlaget. Dermed kunne ikke realisasjonstidspunktet sammenfalle med rettsforlikstidspunktet.

Jeg vurderer Høyesterett sin vektlegging av momentene i dommen som rimelig. Ettersom realisasjonstidspunktet er avgjørende for skatteplikt, er det nødvendig å fastslå at det faktisk foreligger en handling som utløser realisasjon. Siden vederlaget ikke var fastsatt ved rettsforliket, og heller ikke risikoen eller den faktiske råderetten hadde gått over, ville det vært urimelig at skattyter likevel skulle anses å ha realisert andelene samtidig som hun satt igjen med eiers risiko.

En etterfølgende skjønnsfastsettelse av vederlag avskjærer ikke alltid et tidligere realisasjonstidspunkt. Tvangsinnløsning av minoritetsaksjonærer i datterselskap jfr. aksjelovens § 4-26 er et slikt eksempel. Her skjer overgangen av eiendomsretten umiddelbart når beslutningen om tvangsinnløsning er truffet, også der innløsningssummen skal fastsettes ved en senere skjønnsfastsettelse jfr. aksjelovens § 4-26 (5) jfr. (2). Ettersom ufrivillig overdragelse av eiendomsrett, herunder tvangsinnløsning, medfører realisasjon etter § 9-2 (1) bokstav b¹³⁴ samsvarer realisasjonen ved denne typen innløsning dårlig med Thora Nielsen-dommen, hvor det nettopp var den etterfølgende skjønnsfastsettelsen som utsatte realisasjonstidspunktet. Situasjonene er ikke identiske, men illustrerende. Forskjellene i sakene ligger i at i Thora Nielsen-dommen var det ikke en tvangsinnløsning etter aksjelovens § 4-26 som fant sted, og således hadde heller ikke risikoen for andelene gått over på innløser før ved skjønnsfastsettelsen. Ved tvangsinnløsning etter aksjelovens § 4-26 går både risiko og eierskap over umiddelbart.

4.2.2 Formuesbeskatning

Formuesskatt er en skatt på formuesobjekter som pålegges eieren per 1.januar i året *etter* inntektsåret jfr. § 4-1(1). Tidspunktet for realisasjon kan derfor være relevant i tilfeller hvor det skjer et subjektsskifte rett før årsskifte. Problemstillingen kan illustreres med et eksempel: en salgsavtale som utløser realisasjon inngås i desember år 1, mens den faktiske

¹³⁴ Lovkommentaren 2003/04 s.636

overdragelsen først finner sted i januar i år 2. Hvem skal formuesbeskattes, kjøper eller selger?

Hjemmelen for formuesbeskatning er § 4-1(1). Her fremgår det at:

”Skattepliktig formue fastsettes til omsetningsverdien pr. 1.januar i ligningsåret av skattyters eiendeler med økonomisk verdi...”.

Avgjørende for formuesskatteplikten er således skattyters eiendeler per 1. januar. Dermed oppstår spørsmålet om hva som skal til for at formuesobjekter faller innenfor skattyters *”eiendeler”*. Er dette sammenfallende med tidspunktet for realisasjon?

Hva som anses som skattyters eiendeler fremgår ikke av lovteksten. Lovens forarbeider er sparsommelige, og det eneste som fremgår er at *”alt skattyter eier”* faller inn under formuesbeskatningen etter § 4-1(1).¹³⁵ Lovkommentaren legger til grunn at det *underliggende rettsforholdet* er avgjørende for om formuesobjektet er skattyters eiendel eller ikke.¹³⁶ Dermed vil eierforholdet etter kjøpsloven, aksjeloven osv være avgjørende. Dette gir likevel ingen løsning på spørsmålet om realisasjonstidspunktet kan være av betydning.

Det følger av § 4-2(1) bokstav a at: *”... rettigheter som er avhengig av at en betingelse inntrer ...”*, ikke skal medberegnes i grunnlaget for formuesbeskatningen, herunder skattyters eiendeler. Ordlyden i bestemmelsen tyder på at formuesobjekter i avtaler som ikke er fullstendig gjennomført på grunn av at det gjenstår betingelser, *ikke* skal regnes med i eiendelene. Realisasjon ved avtaleslutning i desember år 1 vil normalt ikke utløse formuesskatt, siden det da fortsatt gjenstår betingelser per 1. januar år 2. Har derimot realisasjon skjedd ved overføringen av eiendomsrett, vil realisasjonen falle sammen med den utløsende faktoren for formuesbeskatning. Denne forståelsen av ordlyden i § 4-2(1) a

¹³⁵ Ot. prp. nr. 86 (1997-1998) s.43 jfr. skatteloven av 1911 § 36

¹³⁶ Skattelovkommentaren 2003/04 s.187

samsvarer med skattelovkommentarens forståelse av bestemmelsen, hvor det fremgår at gjensidig bebyrdende avtaler som ikke er oppfylt vil falle inn under ordlyden i § 4-2(1) bokstav a.¹³⁷ Skattelovkommentaren begrunner dette i rettspraksis knyttet til bestemmelsen. Fra rettspraksis kan avgjørelse fra Midhordland tingrett av 4. september 1992 trekkes frem¹³⁸.

Skattyter hadde i september/desember år 1 inngått bindende avtale om kjøp av båt. Gjennomføringen, herunder den faktiske overleveringen, vederlagsutbetalingen og risikoovergangen fant først sted i januar i år 2. Retten kom frem til at båten ikke skulle formuesbeskattes på kjøpers hånd ettersom om han:

”... hadde ingen eierrådighet over båten på det avgjørende tidspunktet”.

Retten fremholder at det avgjørende for formuesbeskatningen er om avtalen ved utgangen av året er *oppfylt*. Selv om det er usikkert om avtalen per september/desember i denne saken medførte realisasjon, fremgår det klart av dommen at realisasjonstidspunktet ikke er av betydning; det avgjørende var om avtalen var oppfylt.

Problemstillingen kom også opp i Frostating lagmannsrett i 1995.¹³⁹

Saken omhandlet en avtale om aksjesalg, og en av problemstillingene som reiste seg var om hvem som skulle formuesbeskattes i forbindelse med eiendomsoverdragelsen som strakk seg over et årsskifte. Retten kom frem til at kjøper ikke skulle formuesbeskattes ettersom:

”Uoppfylte avtaler settes helt ut av betraktning ved formuesligningen”.

¹³⁷ Skattelovkommentaren 2003/04 s.197

¹³⁸ Utvalget 1993/96

¹³⁹ LF-1995-72

Dommen er enda et eksempel på at formuesbeskatning og tidspunktet for realisasjon ikke nødvendigvis er sammenfallende. Konklusjonen blir derfor at realisasjonstidspunktet *ikke* er avgjørende for om skattyter er eier per 1. januar i relasjon til formuesbeskatningen.

4.2.3 Konsernbidrag

I Norge er hovedregelen at hvert skattesubjekt beskattes for seg. Dette fremgår blant annet forutsetningsvis for aksjeselskaper av §§ 2-1 (1) jfr. 2-2(1) bokstav a. Mange aksjeselskaper er deler av større konsern, og da oppstår spørsmålet om dette likevel medfører en mulighet for å beskatte konsernet under ett. Konsernbidrag¹⁴⁰ er et virkemiddel for å oppnå en slik mulighet: det åpner for å kunne overføre overskudd innen et konsern, og på den måten utjevne et overskudd i ett selskap med et underskudd i et annet selskap.

I tilknytning til realisasjonstidspunktet kan det oppstå en praktisk problemstilling i forhold til når vilkårene for konsernbidrag må være oppfylt jfr. § 10-4(1)3. pkt. Sett at et konsern inngår en avtale om kjøp av et selskap med overskudd, mens kjøper selv har et underskudd. Avtalen inngås i desember og utløser realisasjon. Er dette tilstrekkelig for å oppfylle vilkårene for å gi konsernbidrag per 31. desember?

Det avgjørende vilkåret i § 10-4 (1) er i denne sammenhengen at morselskapet må *eie* mer enn 9/10 av datterselskapet. Det finnes ingen legaldefinisjon på eierbegrepet i skatteloven og forarbeidene gir heller ikke noe svar på hva som ligger i begrepet.¹⁴¹ Følger man tankegangen som er lagt til grunn for formuesbeskatning, må det ses hen til det underliggende privatrettslige rettsforholdet; aksjesalget. Aksjeslag reguleres av aksjeloven. I aksjelovens § 4-2 (1) fremgår det at:

”Erververen av en aksje kan bare utøve de rettigheter som tilkommer en aksjeeier når ervervet er innført i aksjeeierboken, eller når ervervet er meldt og godtgjort”.

¹⁴⁰ § 10-1 flg.

¹⁴¹ Ot.prp. nr.86 (1997-1998), Innst.O nr. 40 (1998-1999)

Lovens ordlyd må her veie tungt ettersom det nettopp er bestemmelsen som hjemler adgangen til konsernbidrag. Lovteksten anvender ikke realisasjon som skjæringstidspunkt, og det vil derfor være unaturlig at realisasjonstidspunktet være avgjørende for oppfyllelsen av konsernbidragsvilkårene.

Aksjelovens § 4-2 foreskriver at overdragelsen av eiendomsretten må ha funnet sted. Da er det ikke tilstrekkelig at realisasjon ved avtaleslutning foreligger.

4.3 Fristoppfyllelse

Fastsettelse av realisasjonstidspunktet har i praksis stor betydning i forbindelse med fristberegning og fristoppfyllelse. Dette fordi realisasjonstidspunktet fungerer som skjæringstidspunkt for ulike frister i skatteloven. Et illustrerende eksempel er fristen for skattyters eiertid ved salg av bolig som avbrytes på realisasjonstidspunktet (og ved avtaletidspunktet, se mer under 4.3.2). I dette avsnittet skal virkningen av at realisasjon har funnet sted vurderes i forhold til der realisasjon fungerer som et fristavbrytende skjæringstidspunkt. Dette vil bli gjort for tre ulike tilfeller: aksjesalg, boligsalg og porteføljeinvesteringer.

4.3.1 Aksjesalg

Før skattereformen av 1992 trådte i kraft forelå det en mulighet til å realisere aksjer skattefritt. Der skattyter hadde eid aksjene i mer enn tre år utløste ikke realisasjon skatteplikt ved ordinære skattesalg utenfor virksomhet.¹⁴² Dette medførte problemstillinger i forhold til fastsettelsen av realisasjonstidspunktet. Rt. 1995 s. 872 (Eide) er et eksempel på en slik problemstilling.

Eide-dommen omhandler et tilfelle der tre brødre (alle som selgere) inngikk en aksjesalgssavtale som fastsatte at den faktiske overdragelsen av aksjene skulle finne sted på et senere tidspunkt. Det var først på dette senere tidspunktet at den treårige eiertiden var

¹⁴² Lov av 10. desember 1971 nr.99 § 2

oppfylt. Problemstillingen retten måtte ta stilling til var om realisasjonen av aksjene fant sted allerede ved avtaleslutningen eller først ved den etterfølgende overdragelsen. Flertallet (4) kom frem til at realisasjon hadde funnet sted ved avtaleslutningen og dermed var eiertiden ikke oppfylt.

Flertallet tok utgangspunkt i den forståelsen av realisasjonstidspunktet som hadde blitt lagt til grunn i Thora Nielsen-dommen og i juridisk teori¹⁴³. Flertallet vurderte først om det forelå en bindende og endelig avtale og kom frem til at dette var tilfellet, til tross for fraværet av en konkret kjøper. Dette ble kun ansett å være en formalitet, og retten la til grunn at det i realiteten var klart hvem som var kjøper. Avtalen inneholdt dessuten bestemmelser om vederlaget, hvilket også talte for at realisasjon hadde funnet sted. Resultatet ble dessuten underbygget av at risikoen for verdiendringer på aksjene var gått over på kjøper allerede på avtaletidspunktet. Partenes forutsetninger om et senere realisasjonstidspunkt ble ikke tillagt vekt.

Mindretallet anså partenes forutsetninger som avgjørende for fastleggingen av realisasjonstidspunktet, og vektla dette ved tolkningen av avtalens ordlyd.

Senere rettspraksis samt juridisk litteratur har ofte henvist til Eide-dommen.¹⁴⁴ Dommen har bidratt til å klarlegge rettstilstanden med hensyn til realisasjonstidspunktet, herunder at realisasjon finner sted ved bindende avtale med en klarlagt og sikret gevinst.

Zimmer omtaler Eide-dommen sammen med Thora Nielsen-dommen i forhold til tidspunktet for realisasjon. Han trekker frem at Høyesterett: *”la særlig vekt på at risikoen for verdiendringer var overført på kjøperen i og med avtalen.”*¹⁴⁵ Dette er med på å klargjøre at risikomomentet, som for øvrig også ble vektlagt i Thora Nielsen-dommen, er et moment som vil kunne tale for at realisasjon har funnet sted.

¹⁴³ Aarbakke (1990) s.75

¹⁴⁴ Se bl.a. (Zimmer) 2005 s.254

¹⁴⁵ Zimmer (2005) s.254

4.3.2 Salg av egen bolig

Salg av egen bolig med gevinst er som hovedregel skattepliktig jfr. § 5-1(2)1.pkt. Det finnes likevel unntak der skattyter oppfyller ulike krav til eiertid, bruk og brukstid jfr. § 9-3 (2). Eiertiden avskjæres:

”... når realisasjon finner sted eller avtales”.

Realisasjon kan som tidligere vist finne sted ved faktisk overføring av eiendomsrett, men også ved avtaleslutning.

Lovgiver har valgt å benytte formuleringen *”... når realisasjon finner sted ...”* i § 9-3(2). Ettersom realisasjon kan finne sted både ved faktisk overdragelse og ved avtaleslutning må det være dette som ligger i ordlyden *”... når realisasjon finner sted ...”*.

Hva ligger da i formuleringen *”... eller avtales.”*? Lovgiver må her ha hatt for øyet avtaleinngåelser som ikke medfører realisasjon, herunder avtaler som ikke oppfyller vilkårene for realisasjon.¹⁴⁶ På den måten skiller § 9-3 (2) mellom realisasjon (*”... realisasjon finner sted ...”*) og avtaler som ikke medfører realisasjon (*” ... eller avtales ...”*).

Denne forståelsen av § 9-3 (2) legges også til grunn i brev fra Finansdepartementet av 19. juli 1996¹⁴⁷:

”Det presiseres at særregelen [” ... eller avtales...”] bare er av betydning når avtalen ikke i seg selv kan anses som realisasjon, dvs. bare når avtalen ikke har et fullstendig og ubetinget preg, jf nedenfor. Den praktiske betydning av særregelen er således temmelig begrenset.”

¹⁴⁶ Lovkommentaren 2003/04 s.642

¹⁴⁷ Utvalget 1996/1153

Videre uttales det:

”I svært mange tilfeller vil avtalen i seg selv kunne anses som realisasjon, og forutsetningen ovenfor [særreglen] er da ikke til stede.”

Et eksempel på en avtale som ikke utløste realisasjon, dog ikke for salg av bolig, finnes i Rt. 2009 s.1208. Her ble det inngått en aksjesalgsavtale primo mars 2004. Denne salgsavtalen ble av retten ikke ansett å utløse realisasjon på avtaletidspunktet, og den kan derfor sammenliknes med en avtale som faller inn under ordlyden ” ... *eller avtales* ... ”. Realisasjonen fant først sted på ett senere tidspunkt enn avtaleslutningen i mars 2004.

Årsaken til at eiertiden i § 9-3 (2) bokstav a også kan avskjæres ved avtale om realisasjon og ikke kun ved realisasjon ligger i behovet for å unngå at skattytere tilpasser seg kravet om eiertid illojalt¹⁴⁸. Dette kunne raskt blitt tilfellet om kun realisasjon hadde vært fristavbrytende, ettersom skattyter da kunne sikret seg salg av boligen på et tidlig tidspunkt, men passet på at realisasjonen først fant sted etter tilstrekkelig eiertid. Lovgiver har gjennom § 9-3 (2) bokstav a fjernet muligheten for en slik illojalitet. Dette er samtidig med på å oppfylle skattelovens formål om korrekt beskatning.

De to ulike avtalekriteriene og deres virkninger kan virke forvirrende, og grensespørsmål vil kunne melde seg. Zimmer trekker frem denne problematikken og påpeker at ordlyden i § 9-3 (2) bokstav a *kan* være misvisende i den forstand at den antyder at avtale alene ikke er tilstrekkelig for å stadfeste realisasjon.¹⁴⁹ Dette er selvfølgelig ikke tilfellet da avtale er *nødvendig* for å stadfeste realisasjon, men ikke alltid *tilstrekkelig*.

Realisasjon er dermed *ett* av skjæringstidspunktene for eiertid etter § 9-3 (2) bokstav a i tillegg til avtaler som ikke utløser realisasjon.

¹⁴⁸ Utvalget 1996/1153

¹⁴⁹ Zimmer (2005) s.253

4.3.3 Porteføljeinvesteringer utenfor EØS

Fritaksmetoden ble innført 24. mars 2006. Bestemmelsen åpner for unntak fra den normale skatteplikten som utløses ved realisasjon. Unntaket omfatter nærmere angitte skattytere jfr. § 2-38 (1). Unntakets virkeområde begrenses dessuten av at ikke alle typer inntekter er inkludert, herunder blant annet porteføljeinvesteringer utenfor EØS-området.¹⁵⁰ Kort fortalt innebærer disse porteføljeinvesteringene investeringer hvor skattyter *ikke* har eid minst 10 % av kapitalen/stemmene i ett selskap *utenfor* EØS sammenhengende gjennom de siste to årene før innvinning/oppofrelsestidspunktet.¹⁵¹ Innvinnings/oppofrelsestidspunktet er med dette fristavbrytende, og dermed er realisasjonstidspunktet av betydning siden det som hovedregel er realisasjonstidspunktet som tilsvarer innvinningstidspunktet for gevinster.¹⁵² For oppofrelse av tap vil forholdet være det samme, ettersom tap kun er et nettoresultat av en handling, og derfor like gjerne kunne medført gevinst.¹⁵³

§ 9-3 (2) bokstav a har også realisasjonstidspunktet som skjæringstidspunkt for eiertiden, men i motsetning til § 9-3 (2) bokstav a har ikke § 2-38 (3) bokstav b og c noe skjæringstidspunkt ved avtale *om* realisasjon. Som nevnt ovenfor er dette kriteriet i § 9-3 (2) bokstav a begrunnet med et ønske om å unngå illojal handling fra skattyter, herunder urettmessig omgåelse av gevinstbeskatning eller oppnåelse av tapsfradrag. § 2-38 (3) bokstav b og c ivaretar ikke dette hensynet fullt ut (fordi det kreves mer enn kun avtale), ettersom det kun er realisasjon som avbryter eller oppfyller eiertiden. Dette kan fremstå som uheldig, ettersom lovens formål i dette henseende ikke oppnås optimalt.¹⁵⁴

I § 2-38 finnes det heller ikke noen unntak for tilfeller hvor eiertiden er *tilnærmet* oppfylt. Dette finnes for boligsalg i blant annet § 9-3 (2) bokstav b nr. 2. På den måten fremstår eiertidskravet for porteføljeinvesteringer etter § 2-38 (3) bokstav b og c som et absolutt krav. Dette legger også Zimmer til grunn i sin behandling av porteføljeinvesteringer.¹⁵⁵

¹⁵⁰ § 2-38 (3) bokstav b og c

¹⁵¹ Etter bokstav b og c foreligger det ikke noe *absolutt* toårs grense, det er heller slikt at der en har eid i mer enn to år er det de to siste årene før innvinning/oppofrelse finner sted som er avgjørende. Har man eid i mindre enn to år vil hele perioden være avgjørende, se Zimmer (2006) s.355 flg.

¹⁵² Ot.prp.nr86 (1997-1998) s.68 og Zimmer (2006) s.355, og derfor også oppofrelse.

¹⁵³ Se oppgavens punkt 2.4.3 om tap

¹⁵⁴ Gjennomskjæring kan eventuelt komme inn.

¹⁵⁵ Zimmer (2006) s.355 flg.

Årsaken til at regelen er absolutt for porteføljeinvesteringer, men ikke for boligsalg, kan ha sammenheng med reelle hensyn: boligsalg krever i større grad å ta hensyn til velferds- og rimelighetshensyn (typisk hvor eiertiden ikke er tilfredsstilt pga arbeidsforhold osv) enn porteføljeinvesteringer. Slik hensyn kan i liten grad anvendes for aksjeselskap og lignende jfr. § 2-38 (1).

4.4 Ny skattehemmel

Med jevne mellomrom endres skattelovgivningen og nye skattebestemmelser kommer til. Dersom disse regulerer beskatningen av gevinster og fradrag for tap vil det være utslagsgivende om realisasjon fant sted før eller etter ikrafttredelsen av den nye bestemmelsen. Dette fordi realisasjonstidspunktet som utgangspunkt er det avgjørende tidspunktet for når skattehemmel må foreligge for gevinst og tap.¹⁵⁶ I dette kapittelet skal det gjøres rede for enkelte praktiske problemstillinger ved innføringen av nye skattehemmel.

4.4.1 Skattereformen av 1992

Skattereformen i 1992 brakte med seg nye regler for beskatning av gevinster og fradrag for tap. For eksempel ble realisasjongsgevinster ved ordinære aksjesalg utenfor virksomhet som tidligere hadde vært skattefrie (aksjer eid i mer enn tre år) nå skattepliktige. For å unngå en realisasjonsstorm forut for ikrafttredelsen ble det innført overgangsregler som blant annet tillot skattytere med tre års eiertid eller mer på ikrafttredelsestidspunktet å sette opp inngangsverdien slik at det ved en senere realisasjon ikke ble utløst skatteplikt for den delen av gevinsten som kunne vært realisert under de tidligere skattereglene.¹⁵⁷

For aksjer realisert tett opptil ikrafttredelsestidspunktet ble realisasjonstidspunktet avgjørende for om gevinstbeskatningen skulle være skattefri (ved tre års eiertid) eller følge de nye reglene om oppjustert inngangsverdi.

¹⁵⁶ Aarbakke (1990) s.11

¹⁵⁷ Boye (1991) s.46 flg.

4.4.2 Skattelovens § 2-38 - fritaksmetoden

Fritaksmetoden trådte:

”... i kraft ... med virkning for gevinster og tap som realiseres fra og med 26. mars 2004.”,

og åpnet for unntak fra gevinstbeskatningen og fjerning av fradragsretten for en rekke skattytere.¹⁵⁸ I dag kommer bestemmelsen til uttrykk i § 2-38. Bakgrunnen for lovendringen var et ønske om å begrense dobbeltbeskatning og å unngå kjedebeskatning av selskapsaksjonærer.¹⁵⁹ Dobbelt- og kjedebeskatning ved aksjegevinster ble tidligere unngått ved den såkalte RISK modellen.¹⁶⁰ Modellen ble frafalt blant annet fordi den var for komplisert å praktisere.¹⁶¹ Siste spiker i kisten kom med EFTA-domstolens avgjørelse av 23. november 2004, som la til grunn at godtgjørelsesmetoden (som gjaldt på lik linje med RISK modellen) var i strid med EØS reglene.

Fritaksmetoden kom overraskende og medførte ulike rettstvister om hvorvidt realisasjonstidspunkt hadde inntruffet forut for eller etter ikrafttreddelsen.¹⁶² I det følgende skal den relevante praksisen belyses og drøftes.

4.4.2.1 Historisk perspektiv - Ot.prp. nr.35 (1990-1991)

Ot.prp. nr.35 er et av forarbeidene bak skattereformen i 1992, herunder innføringen av realisasjonsbegrepet. Proposisjonens behandling av realisasjonsbegrepet inneholder uoverensstemmelser, og disse skal belyses i det følgende.

Uoverensstemmelsene omfatter Finansdepartementets disharmoniske uttalelser vedrørende tidspunktet for realisasjon og tidspunktet for periodisering. På side 303 fremgår det at:

¹⁵⁸ Lov 10. desember 2004 nr.77 del XVII fjerde ledd

¹⁵⁹ Zimmer (2006) s.345

¹⁶⁰ I.c.

¹⁶¹ Ot.prp. nr.1 (2004-2005) s.55

¹⁶² F.eks Rt.2009 s.1208

”Den fortolkningen av avhendelsesbegrepet som har vært foretatt i praksis vil fortsatt gjelde”.

En slik formulering peker forholdsvis klart i retning av at omleggingen fra avhendelsesbegrepet til realisasjonsbegrepet ikke skulle medføre endring i rettstilstanden for den delen av realisasjonsbegrepet som skrev seg til det tidligere avhendelsesbegrepet. Dette harmonerer ikke med uttalelsen på side 304:

”Et formuesobjekt er realisert når skattyter har fått et ubetinget krav på vederlaget eller erstatningen”.

Ved første øyekast kan det se ut som man her sikter til at realisasjon skjer på periodiseringstidspunktet på grunn av anvendelsen av ordlyden *”ubetinget krav”*. Det samsvarer likevel ikke helt med hovedreglene for periodisering i § 14-2 (1) 2.pkt. hvor *”ubetinget rett”* benyttes i stedet for *”ubetinget krav”*. Dermed forblir det uvisst om realisasjonstidspunktet etter dette skal sammenfalle med periodiseringstidspunktet eller ikke. På side 370-371 fremgår det at:

”Innvinningstidspunktet vil dermed være sammenfallende med periodiseringstidspunktet ...”.

Med denne klare uttalelsen oppstår spørsmålet om rettstilstanden likevel ble endret ved innføringen av realisasjonsbegrepet i den daværende selskapsskattelovens § 5-2. De to sistnevnte sitatene trekker i retning av at tidspunktet for realisasjon er sammenfallende med tidspunktet for periodisering.¹⁶³

¹⁶³ Dette ble også gjort i Lignings-ABC 1997 s.730 under overskriften ”Når er realisasjon gjennomført”: «Ved salg ansees realisasjon gjennomført når eiendomsretten til det solgte formuesobjektet er gått over til kjøperen» Dette tidspunktet for realisasjon samsvarer med uttalelsene i Ot.prp. nr.35 side 304 og 370-371 ettersom tidspunktet eiendomsretten er gått over til kjøper samsvarer med tidspunktet selger får en ubetinget rett på ytelsen.

I forbindelse med en klage til Sivilombudsmannen ble Finansdepartementet anmodet om å klare opp i uoverensstemmelsene i Ot.prp. nr.35.¹⁶⁴ Finansdepartementet utformet et brev datert 30. november 1998, hvor sitatene på side 303 og 304 ble forsøkt klargjort. I brevet fremgår det at uttalelsen om at rettstilstanden *ikke* var endret var *korrekt* og at uoverensstemmelsen som oppstod på side 304 berodde på et feilplassert avsnitt som heller hørte hjemme i kapittelet om periodisering. Dette er med på å forklare sitatet på side 304¹⁶⁵, men ikke sitatet på side 370-371. Den sistnevnte uttalelsen er ikke omtalt i brevet fra Finansdepartementet, og derfor er deler av uoverensstemmelsen i Ot.prp. nr.35 fortsatt til stede.¹⁶⁶

Hauge anså i sin bok *"Realisasjonsprinsippet som periodiseringsregel"* ikke rettstilstanden vedrørende tidspunktet for realisasjon og periodisering som like sikker som Finansdepartementet i sitt brev av 30. november 1998. Hauge velger å drøfte muligheten for at tidspunktet for realisasjon kan være sammenfallende med tidspunktet for periodisering.¹⁶⁷ Her må det understrekes at boken er fra 2001, og at rettskildebildet har endret seg siden.¹⁶⁸ Den usikkerheten Hauge gir uttrykk for må derfor tilskrives det mindre klare rettskildebildet som forelå på tidspunktet for bokutgivelsen.

Zimmer har i sin lærebok fra 2006 tatt samme standpunkt som Finansdepartementet i brevet av 30. november 1998.¹⁶⁹ Zimmer legger til grunn at uttalelsene i Ot.prp. nr.35 synes å bero på en sammenblanding av realisasjonsbegrepet og periodiseringsreglene, og derfor ikke kan tillegges vekt. Det kan synes som om Zimmer her inntar en noe ukritisk holdning til Finansdepartementets brev. Det skal likevel påpekes at Zimmers fremstilling er en lærebok som er ment å gi en *innføring* i skatterett, hvilket naturlig nok legger føringer for detaljnivået i drøftelsene.

¹⁶⁴ Utvalget 2000/1478 på s.1487

¹⁶⁵ Forskjellen mellom "*ubetinget krav*" og "*ubetinget rett*" ble heller ikke oppklart. Om både "*rett*" og "*krav*" faller inn under ordlyden i § 14-2 (2) 1.pkt. er uklart, men går utenfor oppgaveproblemstillingen.

¹⁶⁶ I tillegg til uoverensstemmelsen mht. brukeren av rett og krav.

¹⁶⁷ Hauge (2001) s.26

¹⁶⁸ Se oppgavens punkt 4.4.2.2

¹⁶⁹ Zimmer (2005) s.254

Rettstilstanden vedrørende tidspunktet for realisasjon var derfor noe uklar forut for Rt.2009 s. 1208.

4.4.2.2 Rt. 2009 s. 1208

Rt. 2009 s. 1208 (Hurtigruten) omhandler gevinstbeskatning av aksjeselskapssalg som fant sted tett opptil ikrafttredelsen av fritaksmetoden. Problemstillingen som reiste seg var om realisasjon av aksjene fant sted ved avtaleslutning før 26. mars 2004, herunder om selger var skattepliktig for gevinsten. Retten kom enstemmig frem til at skattyter ikke hadde realisert aksjene før 26. mars 2004, og dermed forelå det heller ikke skatteplikt.

Realisasjon ved avtaleslutning foreligger der avtalen er endelig og bindende, samt gevinsten er klarlagt og sikret. I Hurtigruten-dommen ble det avgjørende vurderingstemaet om gevinsten kunne anses å være sikret, siden kjøper etter avtalevilkårene hadde en vid hevingsadgang. Den første hevingsbetingelsen omhandlet gjennomgangen av konsernregnskapet/due diligence av selskapet, og den andre knyttet seg til om Konkurransetilsynet ville fatte vedtak om forbud eller inngrep som ville medføre at salgsavtalen falt bort.

I Hurtigruten-dommen gikk retten nøye gjennom de rettskildefaktorene som forelå. Retten tok utgangspunkt i ordlyden i skattelovens § 10-31, men da denne ikke ga svar på problemstillingen gikk retten videre til forarbeidende til skattereformen av 1992.¹⁷⁰ Her oppstod det en interessant avklaring med hensyn til uoverensstemmelsene i Ot.prp. nr. 35.

Høyesterett vurderte de ulike uoverensstemmelsene i proposisjonen, samt brevet fra Finansdepartementet av 30. november 1998. Uklarheten på side 304 (krav vs. rett) og sitatet på side 370-371 gjorde ikke retten noe større poeng ut av. Førstvoterende kom frem til at rettstilstanden ikke ble endret med ved innføringen av realisasjonsbegrepet i selskapsskattelovens § 5-2. Etterfølgende praksis hadde bygd opp under

¹⁷⁰ Ot.prp. nr.35 (1990-1991)

Finansdepartementets uttalelse i brevet av 30. november 1998 og dermed var det denne forståelsen av tidspunktet for realisasjon som retten la til grunn som det korrekte.¹⁷¹

Uoverensstemmelsen i Ot.prp. nr.35 fremstår som et resultat av et ”klipp og lim”-arbeid hos Finansdepartementet, som i dette tilfellet ga grobunn for usikkerhet omkring rettstilstanden.

Høyesterett gikk så videre til den avgjørende rettskilden i dommen; Rt.1995 s 872 (Eide). At denne dommen er avgjørende fremgår av premiss 37:

”Jeg legger på bakgrunn av redegjørelsen foran [drøftelsen av Ot.prp. nr.35,] til grunn at dette [Eide sin oppstilling av kumulative vilkår for realisasjon ved avtaleslutning] må være det rettslige utgangspunktet også etter skatteloven § 10-31. Det blir da uten betydning på hvilket tidspunkt selgerne får et ubetinget krav på vederlag – periodiseringstidspunktet, jf. skatteloven § 14-2 - det avgjørende er på hvilket tidspunkt gevinsten var klarlagt og sikret for selger”

Med denne uttalelsen gjør retten det klart at tidspunktet for periodisering *ikke* er avgjørende for tidspunktet for realisasjon. Tidspunktet for realisasjon beror på om det foreligger en endelig og bindende avtale hvor gevinsten er klarlagt og sikret. Dermed er uklarhetene i Ot.prp. nr.35 avklart. Videre uttaler førstvoterende at :

”Jeg tilføyer at kravet etter mitt syn er, og skal være, strengt.”

Førstvoterendes begrunnelse for et strengt krav til hva som skal anses som en klarlagt og sikret gevinst synes å være at:

”... i forhold til at tidsfestingen av realisasjonen kan være avgjørende for om gevinst er skattepliktig, eller eventuelt tap er fradragsberettiget, tilsier at det på avtaletidspunktet ikke

¹⁷¹ Se domspremiss 35

kan være en reell usikkerhet om at avtalen vil bli gjennomført etter sitt innhold hvis avtaletidspunktet skal anses som realisasjonstidspunktet. Man kan også si at dette følger av den primære hjemmelen for skatteplikt, skatteloven § 5-1 ... inntekten skal altså være vunnet” (premiss 37)

At kravet om klarlagt og sikret gevinst skal være *strengt* har ikke vært anvendt som kriterium i de tidligere dommene vedrørende realisasjonstidspunktet ved avtaleslutning. Sann sett kan kravet fremstå som nytt. På den annen side er begrunnelsen til førstvoterende rimelig, og hun kommer ikke med nye begrunnelser. Formuleringen av kravet om strenghet kan derfor fremstå som en konkretisering av det allerede eksisterende kravet til klarlagt og sikret gevinst.

At det ikke må foreligge ”*reell usikkerhet*” om at avtalen vil bli gjennomført/inntekten faktisk vil bli ”[inn]vunnet” kan dessuten begrunnes med at realisasjon ved avtaleslutning kunne blitt trukket for langt fra vilkårene i ordlyden i § 9-2 (1) dersom kravet til klarlagt og sikret gevinst ikke var strengt. Sammenholder en dette med det faktum at en befinner seg på skatterettens område, og dermed innenfor legalitetsprinsippet¹⁷² og klarhetskravets anvendelsesområde, fremstår et strengt krav til hva som skal anses som en klarlagt og sikret gevinst som mer naturlig. Klarhetskravet er utledet fra legalitetsprinsippet og innebærer at kravet til klar lovhjemmel må nyanseres ut i fra hvilket rettsområde en befinner seg på og hvor tyngende inngrepet er for den som rammes.¹⁷³ Realisasjonsbeskatning av gevinster er allerede et inngrep for skattyter, og derfor må betingelsene for en slik sanksjon komme relativt klart til uttrykk i ordlyden. Selv om kravet om strenghet vil slå uheldig ut for skattyter som krever tapsfradrag, kan ikke dette avskjære det faktum at en utvidende tolkning av § 9-2 (1) faktisk kan innebære en byrde. Skattyter har dessuten et behov for forutsigbarhet, og uten et strenghetskrav kunne denne blitt redusert.

¹⁷² Zimmer (2005) s.46

¹⁷³ Rt.1995 s.530

Retten kan synes å ha valgt en noe uheldig formulering ved: *”tidfestingen av realisasjonen”*. Denne formuleringen kan lett blandes med periodiseringsreglene (som ofte omtales som tidfestingsregler), en sammenblanding førstvoterende i Hurtigruten-dommen allerede tidligere i domspremissene hadde forsøkt å unngå. Det må ut i fra sammenhengen kunne legges til grunn at setningen kun beror på ett uheldig ordvalg og ikke har med periodisering å gjøre.

Høyesterett går så inn på den konkrete vurderingen av om gevinsten i saken er sikret og klarlagt. Kravet om at gevinsten måtte være sikret på avtaletidspunktet ble presisert:

”Spørsmålet må være om heving fremstår så usannsynlig på avtaletidspunktet at det kan sees bort fra denne muligheten, uansett på hvilket grunnlag heving eventuelt ville skje” (premiss 45).

Ettersom hevingen *ikke* fremstod som usannsynlig på avtaletidspunktet kom Høyesterett til at gevinsten ikke var sikret. Dette var alene tilstrekkelig til å avskjære at realisasjon ved avtaleslutning hadde funnet sted forut for 26. mars 2004, og skattyter ble ikke beskattet for gevinsten. Et viktig poeng i rettens vurdering er at årsaken til denne sannsynligheten ikke var avgjørende. I Hurtigruten-dommen var det forhold innenfor skattyters kontroll som utløste risikoen, og en kunne her lett tenke seg at forhold innenfor skattyters kontroll ikke burde være til hans fordel ved beskatning. Høyesterett lar likevel ikke dette avskjære resultatet. Det må her understrekes at skattyter på avtaletidspunktet hadde adgang til informasjonen som utløste risikoen, men var uvitende om den.

På tross av sin avgjørende vurdering i premiss 45 uttaler førstvoterende seg om den nedre grensen til kravet om at gevinsten må være *klarlagt*:

”... vilkåret om at gevinsten skal være klarlagt, ikke kan forstås så strengt at enhver avtalebestemmelse om justering av vederlaget etter avtaleinngåelsen, innebærer at realisasjonstidspunktet forskyves til et senere tidspunkt¹⁷⁴.” (premiss 46)

Hurtigruten-dommen har klargjort rettstilstanden for realisasjonsbegrepet på flere punkter. For det første ble deler av uklarhetene i Ot.prp. nr.35 oppklart. For det andre ble spørsmålet om tidspunktet for realisasjon i sammenheng med tidspunktet for periodisering avklart, og for det tredje presiserte retten hva som ligger i vilkårene sikret og klarlagt.

4.4.2.3 Eksempel på ”reell usikkerhet”

I OLN 2004 s. 27 tok overligningsnemnda¹⁷⁵ (OLN) stilling til realisasjonstidspunktet for en aksjesalgsgevinst. Problemstillingen som måtte løses var om realisasjonen falt før innføringen av fritaksmetoden i tid. OLN kom frem til at realisasjon hadde funnet sted forut for 26. mars 2004, og at gevinsten dermed var skattepliktig.

OLN tok utgangspunkt i reglene om realisasjon ved avtaleslutning og fant at det forelå en bindende avtale. Dermed oppstod spørsmålet om vederlaget i avtalen var klarlagt og sikret. Avtalen innholdt en konsesjonsbetingelse, og OLN måtte derfor vurdere sannsynligheten for at konsesjonen ikke ville bli innvilget. Ettersom konsesjonsinnvilgelsen:

”objektivt sett medførte svært liten usikkerhet”,

anså OLN gevinsten som klarlagt og sikret på avtaletidspunktet.

Sannsynlighetsvurderingen ble knyttet opp mot praksisen som forelå for den aktuelle konsesjonslovbestemmelsen.

¹⁷⁴ Uttalelsen kan sees på som et obiter dicta da den ikke var nødvendig for å begrunne resultatet i dommen jfr. Eckhoff (1997) s.172..

¹⁷⁵ Overligningsnemnda for storbedrifter

Selv om dette vedtaket lå *før* Hurtigruten i tid illustrerer det hvordan kravet til sikret og klarlagt gevinst har blitt vurdert. Det forelå her ”*svært liten usikkerhet*”, noe som i meningsinnhold kan sies å tilsvare ”*ingen reell usikkerhet*” jfr. Hurtigruten-dommen.

4.4.2.4 Uttalelsen fra skattedirektoratet vedrørende Hurtigruten-dommen

Skattedirektoratet kom i etterkant av Hurtigruten-dommen med en uttalelse hvor de vurderte dommen.¹⁷⁶ Uttalelsen tok opp de sentrale momentene i dommen, herunder strenghetskravet og kravet om ingen ”*reell usikkerhet*”.

Skattedirektoratet fremholdt at momentene som ble trukket frem i Hurtigruten-dommen ikke nødvendigvis vil gjelde i andre avtaleforhold, ettersom enhver vurdering må gjøres konkret. Dette medfører at momentene som ble trukket frem i Hurtigruten-dommen (avtalens bestemmelser om hevingsrett knyttet til due diligence og Konkurransetilsynets eventuelle vedtak) *kan* spille inn i vurderingen av andre avtaleforhold, der de utgjør en reell relevans i det aktuelle avtaleforholdet. Overføringsverdien for de konkrete forholdene i Hurtigruten-dommen er begrenset, men avtalebetingelsene som omtales i Hurtigruten-dommen tjener som eksempler på hvilke typer forhold som kan tilsi at ”*reell usikkerhet*” må anses å foreligge.

Skattedirektoratet påpeker dessuten at vilkåret om at gevinsten må være tilstrekkelig *klarlagt* kan gi forskjellige utslag i forhold til hvilke avtalebestemmelse usikkerheten knytter seg til. For eksempel vil usikkerhet vedrørende vederlagsbestemmelser kunne medføre at gevinsten ikke er tilstrekkelig klarlagt ettersom dette er bestemmelser som regulerer gevinsten direkte. Dette kan igjen være et moment som taler for at gevinsten ikke er *sikret*. Slik usikkerhet kan oppstå ved hevingsbestemmelser som aktualiserer seg hvor vederlaget (og dermed også avtalen) endres mye.

¹⁷⁶ Uttalelse av 20.oktober 2009

4.4.3 Tilleggsvederlag

I LA 2008-94544 (Agder Energi) tok lagmannsretten stilling til realisasjonstidspunktet for et tilleggsvederlag ved et aksjesalg. Aksjene ble realisert før fritaksmetoden trådte i kraft. Det var avtalt et tilleggsvederlag som først ble først ble utbetalt etter fritaksmetodens ikrafttredelse. Dermed oppstod problemstillingen om tilleggsvederlaget skulle gevinstbeskattes eller ikke. Retten kom til at gevinstbeskatning skulle finne sted.

Skatteyder anførte ordlyden i ikrafttredelsesloven som grunnlag for skattefrihet. Retten behandlet først ordlyden i ikrafttredelsesloven, herunder hvorledes ikrafttredelsesloven skulle tolkes, men fastslo at ettersom dette ikke var hjemmelen for skattefritak var det heller ikke avgjørende for problemstillingen i saken.

Lagmannsretten drøftet deretter realisasjonsbegrepet under henvisning til en rekke kilder, herunder Ot.prp. nr.35¹⁷⁷, Aarbakke¹⁷⁸, samt Thora Nielsen-dommen og Eide-dommen. På den måten kom retten frem til hovedregelen for realisasjon ved avtaleslutning: bindende og endelig avtale med en klarlagt og sikret gevinst. Det ble gitt en kort beskrivelse for å anvende reglen om realisasjon ved avtaleslutning på faktum i saken ettersom det var klart at avhendelse allerede hadde skjedd ved overføringen av aksjene. Lagmannsretten uttalte at:

”Etter lagmannsrettens oppfatning synes det også naturlig å bedømme hele gevinsten i et tilfelle som «klarlagt og sikret» når den alt vesentlige del av kjøpesummen er avtalt og utbetalt og det i regelverket er inntatt bindende bestemmelser om forutsetningene for og framgangsmåten ved beregningen av tilleggsvederlaget.”

På den måten ble tilleggsvederlaget sett under ett med hele vederlaget i avtalen. At:

¹⁷⁷ Ot.prp. nr.35 (1990-1991) s.303

¹⁷⁸ Aarbakke (1990) s.75

”det på avtaletidspunktet fremstod som usikkert om det overhodet kom til å bli utbetalt noe tilleggsvederlag”,.

var ikke avgjørende ettersom vederlaget for hele avtalen fremstod som sikret og klarlagt samlet sett. Agder Energi er i så måte et eksempel på at virkningen av realisasjon kan favne langt frem i tid.

5 Avsluttende bemerkninger

Oppgaven behandler det skatterettslige realisasjonsbegrepet, og legger vekt på begrepets vilkår og virkninger. Gjennomgangen viser at forståelsen av begrepet i ulike tilfeller kan ha stor betydning for skattyter, og således at begrepet har en viktig posisjon i skatteretten. Dessuten viser oppgaven at realisasjon i stor grad avhenger av de øvrige rettsforholdene, og at begrepets virkninger av den grunn sjelden kan avgjøres på bakgrunn av skatteretten alene.

6 Litteraturliste

Almvik, Fred-Ove og Vegard Kristiansen *Bedriftsbeskatning i praksis*. 3. utgave. Moss, 2006

Arntzen, Terje, Trond Larsen og Nicolay Vold *Aksjebeskatning – med særlig vekt på RISK-beregning og gevinstbeskatning*. 1. utgave. Oslo, 1995

Aarbakke, Magnus *Skatt på inntekt*. 4. utgave. Oslo, 1990

Banoun, Bettina *Omgåelse av skattereglene*. 1. utgave. Oslo, 2003

Boye, Knut og Terje Hansen *Skattereformen, regler, konsekvenser og tilpasninger for næringsdrivende*. 1. utgave. Bergen, 1991

Eckhoff, Torstein og Eivind Smith *Forvaltningsrett*. 9. utgave. Oslo, 2009

Eckhoff, Torstein *Rettskildelære*. 5. utgave. Oslo, 2001

Gjems-Onstad, Ole *Norsk bedriftsskatterett*. 6. utgave. Oslo, 2003

Greni, Sven Rune, Arthur J. Brudvik, Jan Syversen og Magnus Aarbakke *Skattelovkommentaren 2003/04*. 3. utgave. Oslo, 2004

Hagstrøm, Viggo *Obligasjonsrett*. 3. utgave. Oslo 2008

Hov, Jo og Alf Petter Høgberg *Alminnelig avtalerett*. 1. utgave. Oslo, 2009

Skattedirektoratet *Lignings-ABC 1997*. 19. utgave. Oslo, 1998

Skattedirektoratet *Lignings-ABC 2008/09*. 30. utgave. Oslo, 2008

Zimmer, Fredrik *Lærebok i skatterett*. 5. utgave. Oslo, 2005

Zimmer, Fredrik *Bedrift, selskap og skatt – inntektsbeskatning av næringsdrivende, selskaper og selskapsdeltakere*. 4. utgave. Oslo, 2006

7 Domsregister

Rt. 1924 s. 401

Rt. 1925 s. 675

Rt. 1925 s. 1009

Rt. 1925 s. 1048

Rt. 1927 s. 407

Rt. 1928 s. 495

Rt. 1947 s. 64

Rt.1995 s. 530

Rt. 1956 s. 1070

Rt. 1965 s. 1094

Rt. 1995 s. 872

Rt. 1998 s. 946

Rt. 1998 s. 1425

Rt. 2001 s. 282

Rt. 2002 s. 456

Rt. 2002 s.798

Rt. 2009 s. 1208

LF 1995 s. 72

LA 2008-94544

Midhordland tingretts dom av 4. september 1992

Jæren tingretts dom av 21. november 2002

Sak E1/04 Fokus Bank og Den norske stat v/skattedirektoratet (Dom fra EFTA-domstolen av 23. November 2004). Publisert: *EØS tillegget til den europeiske unions tiende nr. 9 (13. årgang) 2006*

8 Lov- og forarbeidsregister

- 1911 Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) av 8. august 1911 nr. 9
- 1964 Lov om avgift på arv og visse gaver (arveavgiftsloven) av 19. juni 1964 nr. 14
- 1971 Lov om gevinstbeskatning ved avhendelse av aksjer (aksjegevinstskatteloven) av 10. desember 1971 nr. 99
- 1972 Lov om arv m.m. (arveloven) av 3. mars 1972 nr. 5
- 1991 Lov om særregler for beskatning av selskaper og selskapsdeltakere (selskapsskatteloven) av 20. juli 1991 nr. 65
- 1997 Lov om aksjeselskaper (aksjeloven) av 13. juni 1997 nr. 44
- 1997 Lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeselskapsloven) av 13. Juni 1997 nr. 45
- 1999 Lov om skatt av formue og inntekt (skatteloven) av 26. mars 1999 nr. 14
- 2005 Lov om europeiske selskaper ved gjennomføring av EØS-avtalen vedlegg XXII nr. 10a (rådsforordning (EF) nr. 2157/2001) (SE-loven) av 1. April 2005 nr. 14

- Ot.prp. nr. 35 (1990-1991) Skattereformen 1992
- Ot.prp. nr. 71 (1995-1996) Skatteregler for fusjon og fisjon av selskaper
- Ot.prp. nr 86 (1997-1998) Ny skattelov
- Ot.prp. nr. 1 (2004-2005) Skatte- og avgiftsopplegget 2005 - lovendringer

Inns.O. (1998-1999) nr. 40 Innstilling fra finanskomiteen om ny skattelov

NOU 1990:27 Bedrifts- og kapitalbeskatningen

EF nr. 2157/2001 Forordning (EF) av 8. Oktober 2001 om vedtektene for det
Europeiske selskap (SE)

9 Øvrig kilder

Forskrift 1999-11-19-1158 (Forskrift til utfylling og gjennomføring av skatteloven av 26.
mars 1999 nr. 14)

Utvalget 1993/490

Utvalget 1993/96

Utvalget 1994/1426 FIN

Utvalget 1995/474 FIN

Utvalget 1996/817a

Utvalget 1996/1153

Utvalget 2000/1478

OLN 2004 s. 27

Uttalelse fra Finansdepartementet av 1. april 1992

Uttalelse fra Finansdepartementet av 18. januar 1993

Brev fra Finansdepartementet av 18. oktober 1994

Brev fra Finansdepartementet av 18. april 1996

Brev fra Finansdepartementet av 30. november 1998

Uttalelse fra Finansdepartementet av 20. oktober 2009

Bindende forhåndsuttalelse fra Skattedirektoratet 37/2006

Hemnes, Olav *Årskavalkade 2009*. I Finansavisen 2. Januar 2010